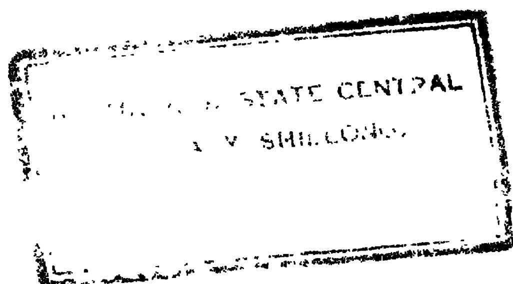
SHAPHANG KA NOVEL

H. W. STEN, M.A., J.D.
Lecturer, Department of Khasi
Sankardev College, Shillong.

1982

SHAPHANG KA NOVEL

First edtion 1982.

Printed at Ri Khasi Press, Umsohsun, Shillong - 793 001.

KI LYNNONG

KI LYNNONG		PAGE
Ka Jinglamphrang		v
1.	Ka History Lyngkot	1
2.	Kaei ka Novel ?	8
3.	Ki Tnat ka Novel	18
4.	Ka Plot (I)	23
5.	Ka Plot (II)	31
6.	Ki Nongshong shnong ka Pyrthei Shu Thaw	41
7.	Ka Khana ha ka Novel	68
	Bibliography	76

Others Standard Works

KA JINGBISHAR BNIAH

KI SUR NA KA DUITARA KSIAR

NA KA HYNDAI SHA KA LAWEI

KA HISTORI KA KTIEN KHASI

KA POITRI U PRIMROSE GATPHOH

KA POITRI U O. M. WAHLANG

AN ABC OF PAPER WRITING

JOHN KEATS

WILLIAM WORDSWORTH (Part II)

KA JINGPULE KYRPANG

Creative Works

KA MIET BADUM KAN JAH

KA BUROM BA LA JAH

KA SAMLA NONGKYNDONG

KA JINGLAMPHRANG

Ha kine ki khyndiat snem la mih katto katne tylli ki kot kiba batai ia ki phang ka literature, bad ia ki dur - ki dar, ki rong - ki rup jong ka, hynrei dang don ka jaka bakylluid ban mih sa ka jingpule ia ki nongrim, bad ki jingdawa ka Novel. na ki nongthoh namar ym pat mih kaba kum kata ka jingtrei haduh kane ka snem.

Kumba la thoh da u T. Cajee ha ka *Syngkhong Jingtip*, (July 1937), "Ha kane ka juk ngim lah bad iaid ryngkat bad ka pyrthei shai ne ioh jinghikai paka lymda ngi don la ki kot - ki sla ha ka ktien Khasi kiban batai ia ka jingshem bad jingthoh ki riewstad na kylleng sawdong ka pyrthei " Ki nonglam lynti ha ka thoh kot - thoh sla Khasi ki la iohi ia ka jingdonkam jong kiba kum kine ki kot naduh mynshwa. Ki nongialap bad nonghikai niam Khristan kiba la seng ia ka thoh - ka tar jong ngi ha kane ka rukom bamynta ki la mad da lade ia ka jingdonkam, bad dei da kumta ruh ba ki mih ki komentari ia ki bynta jong ka *Kot Bah* ne ki jingbatai ia ka niam ka rukom.

Kumba la kdew na neng, ki longshwa jong ngi ki la pynnoh ia u synñiang - u bynhei sha ka lyngkha jong ka Jingbishar bniah ia ka kot ka sla ne ka *literary criticism* hangne hangtai lyngba ki sla jong ki kot khubor ba ki iapynmih ha ki por jong ki; hynrei dei tad haduh ba u Edrenel Chyne u la thoh ia "Ka Jingaikhmat" ia *Ki Poetry Khasi* (1925) ba ngi lap ia ka dur jong kane ka phang pule. Nangto artat, ki jong u Soso Tham,

Primrose Gatphoh, Hopewell Elias, Owen Rowie, D Nihon Singh Wahlang, kibym don shuh bad ngi, ki la thoh khyndiat, bad tang shaphang ka poitri hi. Ha ka "Literature" jong u Owen Rowie ngi lap ia ka jingkdew sha ka drama, hynrei dei u Frank M. Pugh uba la kham ktah ia kata kawei pat ka phang. Baroh ki la ieh ia ka Novel, bad kito kiba ai jingkynthoh halor kum kita ki kot ruh, ki kiar katba lah na kaba bishar ia ka jingthoh namar ba ki angnud ba kane ka dur jong ka literature kan san irat.

Kito ki sngi bad kine ki jong ngi ki iapher la kumno kumno ha (i) ka jingsngewthuh ia kane ka phang, bad (ii) ha ka jingdawa ka kam. Ka jingpule ia ki tnat bad dur bapher ka literature Khasi ka la kiew kyrdan ha kine ki sngi jong ngi, bad i kumba ngin lah ban iaid ryngkat bad ka pyrthei shai da kaba pynioh ia ki kot kumba angnud u T. Cajee. Ki samla jong ngi ha ki kolej bad university kiba ioh shibun ki kot ban iasyllok haba ki pule ia ka literature jong ki English ki pisa mynsiem ba ngi duna katta katta ha kaba kum kane ka jingpule ha ka ktien la jong. Mynta lei lei ba la jan poi sa ki snem ki ban don ki nongïit jingtip shaphang ka thoh - ka tar jong ngi na ka bynta ki kyrdan ba kham halor ban ia ka M. A ngi da don kam thikna ban ioh ki kot kiba batai. bad pyni nia, bad bishar ia kawei na kawei ka kot Khasi kaba hap hapoh ka kur ka jait jong ka literature, namar ka dohnud ka ri Khasi kam ryngkhiang shuh kumba ka la long ha ka snem 1925, ne ba la don hi na ki nongthoh ba la ih bha

ka jingsngewthuh kiba iamynjur bad u Soso Tham ba "wat ka iaroh hi ka dei ia ki khyllung".

Ka jingthmu jong kane ka jingtrei ka long ban pun jingkieng ia ki samla bad riewstad sha ka jingïit bniah, bad ka jingsngewthuh ba kham bha ia ka Novel ba kin lah ban ai ha ka ri jong ngi ia ki jingtip bajanai ia kane ka phang. Namar katba ngim pat don ha pdeng jong ngi kiba long ki doktor ha kano kano ka tnat jong ka literature jong ngi, ngim lah ban pdiang iano iano ba ki long kiba la sngewthuh tam ia ka, kumba don lehse kiba pyrkhat da kumwei.

Namar ba ngam ju ngeit ba ka kot ba la mih hynnin kam kham bha ia kaba mih mynta, ngam ngeit ruh ba kane kaba mih mynta kan palat ia kiwei pat kiban mih halor kane kajuh ka phang. Namarkata, nga shlan ban kyntu ia ki nonghikai ha ki kyrdan ba halor tam ka jinghikai ban pule ia ka, bad ban phah ia ki jingai jingmut jong ki ia kaba ki sngew ba dang don kam ban pynrung hangne ha ka sien shon baar, namar la ktah hangne ia tang sawtylli ki mat badonkam ha ka Novel Kaba nga syier ka long ba lah ban don ki dak kiba iaknieh jaka habym dei ruh, namar ngam pat lah jop ia kaba kum kata ha ka jingpule *proof*. Ia ka rukom pyniasoh kyntien te nga jied ban leh kumba ka paw ha ki sla ka kot, namar ia mynta hi nga sngew dei ba kan long kumto.

Bad kitei ki jingpyni ha neng, nga phah ia kane ka ka kot sha ka ri bad ka jaitbynriew ba kan shakri ha ka kam ba la thmu ia ka.

Jaiaw Langsning, Shillong, **H. W. Sten**
The 24th March 1982.

This book supercedes all the essays on the novel published in U KRITIK during the past few months.

———

KI JINGPYNBEIT

Sngewbha pynbeit ha ki jaka bad laiñ kumba la pyni harum ban ym kulmar haba pule.

sla	laiñ	la shon	pule
ii	3	edtion	edition
iv	1	others	other
iv	10	WORDSWORT	WORDSWORTH
vi	2	D	D.
vii	22	sawtylli	saw tylli
vii	30	ka ka kot	ka kot
8	1	jing	jing-
16	8	khynniat	khynñiat
17	16-17	ruh ong	ruh ban ong
18	29	jai	jait
19	7	pyndonkam	pyndon kam
19	29	jongt, sobjek	jong, sobjekt
20	7	shiphang	shi phang
20	15	*the beach*	*The Beach*
20	16	*kidnapped*	*Kidnapped*
23	1	ia	ia-
23	3	jing ngi	jong ngi
25	27	bad ban long	bad kan long
27	9	kylla yndet	kylla syndet
27	11	kumgka	kum ka
27	12	man pla	mang lpa
27	17	Iakitei	Ia kitei
27	20	nongpule ia ki	nongpule ki
27	fn4	kanepha	kane ha
27	fn5	perietdon	peripety, don
30	10	Aris	Aris-
36	fn	La	*La
39	6	shong	shnong
42	fnl	ba g	ban ong
		ne a	ne katba
49	fn 12	Das Gupta	Sen Gupta
58	11	y paw	pynpaw
65	5	tyng	tyng-
65	6	kipuron	ki puron
69	33	tylli	ar tylli
74	19	sngew	sngew-

I. KA HISTORI LYNGKOT

KUMBA ka long ha England, ka Novel ka long ka dur bathymmai jong ka thoh ka tar ha ka ktien Khasi ruh. Ha ki por basdang ka jingthoh kot Khasi, la pynmih bun tang ki jingrwai niam bad katto katne ha ka prous, kum ki puriskam, ki parom ba ki English ki khot *fables* bad *stories*. Haba pule ia ka rukom jer kyrteng ia ki dur bapher ka thoh ka tar jong ngi, imat ia ka khana bajrong lah ban khot ka PURINAM.

Ki puriskam ne purinam ki dei hi ki jingthaw ba mih na ka jabieng u briew baproh. Ki jingjia ha ki ki iadei dur bha bad ka pyrthei ki puri ha kaba ki dieng ki siej, ki syntiew ki skud, ki maw, ka um bad ki kynja baim baroh ki kren briew. Kaba kum kata ka pyrthei ka la dei ban long ka jong ki puri. Ka khana ne parom ka long skam bad nam na ka jingjrong bad ki dur ki dar jong ka. Imat ki Khasi jong ngi ki khot ia ka novel da ka "puri don nam" ba lah ban iathuh da u briew ba kham proh jabieng shuh shuh namar u lah ban pynjrong ia ka haduh da ki taïew khlem sngew ngiah. Dei tang ha ka novel ba ka long kumta.

Ha kano kano ka ktien, ka puriskam bad ka parom ki long ki thiar jong ka poitri, ka drama bad novel. Kita ki puriskam bad parom ki lah ban long kiba na la ka ri hi, ki lah ruh ban wan poi na kiwei pat ki ri bamarjan haba ki trai shnong ki iakynduh bad ki nongwei haba ki sah miet ha ka jingleit khaii pateng. Haba ngi shim ia kane ka jingshisha, ngi iohi ba la bet nyngkong ia u symbai ka novel da u John Roberts.

nam doktor hadien. Kaba bud ia kitei ki novel rit ruh ka dei kaba pynwan na kawei pat ka ktien: *U Sadhu Sunder Singh* (1961) da u D.S.Roy. Bud sa *Ka Hima Ka Jingieit* (1966) da u S. Quotient Sumer; *Ka Gulabpi* da u Frank M. Pugh; *Ka Bih* da u L.H. Pde; *U Don Putit*, I bad II (1969) da u Dewi Singh Khongdup; bad shwa ia kine kiba dang shen u Rash Mohon Roy Nongrum u la pynmih ia *Ka Damayanti Bad U Nol* ha ka phew basan jong kane ka spah snem. Ngim iaioh kopi shuh ia kane mynta.

Ka phew snem bahynñiew jong kane ka spah snem ka la long ka por ka jingroi ha ka novel Khasi. Ki la mih haduh 17 tylli. Kiba lam lynti ha kane dei ki jong u Dewi Singh Khongdup ia kiba u la pynmih ha ka snem 1971, bad kita ki long: *Ki Kam Shlur U Don Putit*, *Ki Kam Khyllah U Don Putit*. Ha ka snem 1973 u B.C. Jyrwa u la pynmih ia *U Khain Bad Ka Ngen*. Ha kajuh ka snem u Kitbor W. Nongrum u la pynmih ia *Ka Pung ka Jingieit*, ia kaba u la pynbud da *U Shanbor Bad U Wadbor* (1975). U W. Tiewsoh u la pynmih ia *Ka Kam Kalbut* ha kajuh ka snem, kumjuh ruh u L.H. Pde ia *Ka Khun Ba La Jah*. U B.C. Jyrwa u la pynmih ia *U Pyrkhat* ha ka snem 1976, la bud ia ka da *Ka Jingkwah U Kpa* (1978) jong u W. Tiewsoh, bad *U Don Putit bad U Khhlieh Ka Khnap Masi*. Kane ka phew snem ka plie ia ka jingkheiñ da kaba sdang na *U Raimon Bad Ka Dashisha* jong u L.H. Pde, ba la bud da *Ka Samla Nongkyndong* da une u nongthoh.

La baroh kitei kiba la kdew ki dei dur ne em ban ioh ia ka kyrteng bad kyrdan novel, ngi dei ban bud ter ter ia ki lynnong ban dang mih namar la kdew hangne ha ka rukom ba long kyllum.

Ngi la iohi haneng ba ka jingroi ka novel ka suki than ha ka spah snem ba la dep, bad ka kiew pat ha ka phew snem ba dang shu dep. Dei ban don ki daw khyndiat, namar khlem daw ka poitri kam dei eh ban tam bun ia ka novel, namar ia ka ruh la sdang ynda ka pyrthei shabar ka la tip ia ka novel.

Ha ka spah snem ba la dep, i kumba 99 na ka 100 kiba la nang ban pule bad thoh kot ki dei ki Khristan. Ki iawad ban ioh pule tang ia kaei kaei kaba ki sngew ba ka tei ia ka jinglong mynsiem jong ki. Ki kham sngewtynnat ia ki jingiathuh khana ba kham iadei bad ka niam, ne ba khun ranab sha ka jinghikai jong u Jisu Khrist, bad ki synran jong u. Ki long shisha ki jinghikai babha bad bakordor ia ka jingım briew, hynrei namar ba ki pyrkhing eh kumta ym lah don jaka ia ka novel ban san. Dei namar kata hi ruh ka daw, nga khan, ba u John Roberts u ai tang kiba don jinghikai babha ia ka jinglong mynsiem. Ia kane ka nia yn kyrshan na kawei ka sakhi:

U Bah Seint Singh, Evangelist, u la ong shaphang ki kot kiba don ki jingiathuh khana puriskamkai shaphang ka jingïaieit samla kiba khlem akor than (immoral), ba ngim dei ba'n ai ha ki khynnah samla kiba dang lung ki jingmut-jingpyrkhat, namar kine, khlem artatien, ki'n pynsniew ia ki Ngi la iohi ha ka pyrthei baroh kawei ba

ki briew kiba bang eh wat ia ki *Novel* ruh ki'm suidniew ei ei shuh ia ka jingkordor ka mynsiem jong ki, bad khadduh khadwai ki jot ha ka im awria.[2]

Kawei pat ka daw ka long ba ki riewshai kim ñiew kor satia ia ki kot ba la pynmih da ki briew la jong wat lada kin leh ia kata ruh namar kam iarap ia ki hangno hangno ruh. Te haba ka jingpynshlur na ki trai shnong ka duna palat, la dei ba kan long ka phang bathymmai ha ka thoh ka tar jong ngi ha kane ka spah snem. Ka jingroi jong ka novel Khasi ha kine ki snem ruh ka don la ka daw. Ki nongthoh kane ka juk kim sngew dei ban shah teh ia lade ha ki aiñ ka niam ne ka imlang-sahlang namar ka jingsngew ba ki dei ban thad madan ia kaba ki tip bad iohsngew ka la ioh jaka. Toi, kata ka long kumta; hynrei ka daw bah ka long ba naduh ba la ioh ia ka jingsynshar *autonomous state* ha ka snem 1970 la don ka jingpynshlur ruh na ka liang ka sorkar Meghalaya ba kin mih bun ki kot ha ka ktien Khasi bad Garo. Lah ban ong khlem bakla than ba lada ka sorkar ka iohi ba ki kot ki la biang bad kan sangeh noh ka ai jingiarap ei ne bujli noh ia kata da kaba ai khusnam kham bun ia ki kot babha, ka jingmih ki novel kan duna shibun ha kane ka phew snem ruh.

Ka jingkylli bakhraw eh ka long: hato ki trai shnong ha ri Khasi Pnar kim pule ia ki kot lada ka sorkar kam iarap ia ki nongthoh? Dei ban tynjuh ia kane, bad lehse yn don ki nongthoh novel ki ban leh ia kata. Ka novel, ym

2. *U Nongialam Khristan*, October, 1934.

kum ka drama bad ka poitri, ka long kaba iaid kam ha ki nongiew nonghat, ha kiba la nang ban pule katto katne ruh, tang kiba kham bit shisha te ki rung ha ki skul bad ki kolej jong ngi. Haba ngi la roi ha ka jingnang pule bad thoh, ym i don daw satia balei ba ka kam thoh ne pynmih novel ne purinam ha ka ktien la jong kam siew!

II. KAEI KA NOVEL?

KAEI KA NOVEL? Hato ka dei ka jing iathuh khana shaphang ka jingieit samla? Hato ka dei ka parom shaphang ka shempap ki briew ne shaphang ki kam lum spah, kam pynlap briew, kam awria bad kum kita? Lada batai ia ka na ka jingmut kyllum, lah ban mynjur bad u E.M. Forster uba kloi ban pdiang ia kano kano ka parom bajrong haduh kumba 50,000 kyntien ba ka long ka novel.[1] U mut eh ia ka jingjrong, bad u thoh kumtei ruh haba u sot ia ka jingbatai jong u M. Abel Chevalley uba batai ba ka novel ka long ka parom bajrong ba shu thaw ha ka prous. U Forster u batai pat ba ka "novel ka long ka met bah bashitom ban batai, bad ka long kaba khlem dur katta katta—ym don lum bah ha ka ban kiew, ym don Parnassus ne Helicon, ym don wat u Pisgah ruh. Ka bashai ka long ba ka dei kawei na ki bri basngem ka thoh ka tar—ba la bsa um da ki shispah ki nur bad teng teng ka da hiar shaduh ka ktieh".[2]

Katei ka jingbatai ka pynshitom jingmut shibun ia ki nongpule kiba wad ia ka jingmut babeit, lada ki ioh, kaba tang kawei ka sentens balyngkot namar shi sien pyrkhat kin sngew ba ka kham suk ban thoh ban ia kaba batai ia ka jingmut ka novel lada kata ka jingbatai ka kyllaiñ than; pynban shwa ban tyrwa ia la ka jingshem dei ban bishar bniah ia katei ka jingbatai utei u riewstad ruh. Wat la kam don lum ba u nong-thoh bad u nongpule kin kiew ban ioh ia ka jing-

1. *Aspects of the Novel* (London: Pelican, 1972), pp.13-14.
2. Ibid.

pyrsat mynsiem ne jingshai, ne ban iohi ia ka jingithuh paw kumba ka poitri ka long ha ki katto katne ki myllung, ka jingstad bad jingsngew bang ki nongpule na kawei ka por sha kawei pat kim shah satia ia uno uno ba un pynbna na thum ïing ba kaba u la thoh ka long ka novel tang namar ba ka jrong. U Forster u ñiew ia kano kano ka jingbatai kaba ong ba "ka novel ka long ka kam jong ka buit-thaw, bad la ki jong ki ain, kibym dei kum kito ki jong ka jingim ba man ka sngi" ba ka long ka jubab baitynnat namar ba ka kynroh jong ka buit-thaw ka pynkhlad ia ki briew ka novel na ngi[3]. Ki nongpule kin sngewthuh ba kaba la iathuh ha ka novel kam don jingiadei bad ka jingjia ba man ka sngi ha ka jingim jong ki. Sngew shitom ban pdiang kum ia kane ka jingiathuh ruh.

Don kiwei pat ki kritik kiba pynpaw ba ki shem jingeh shibun ban batai beit ia ka novel. U Anthony Burgess lei lei u lap ba ym pat don juk satia ha ka histori ka thoh ka tar ha kaba ki riewstad ki shem jingeh ban batai ia ka jingmut ka novel ban ia kane ka spah snem baarphew. Hato ngin kynran dien noh tang ba la don ba ong kumta? Ñiuma, la u iathuh kumta ruh na ki jingmut ba la pynthikna na ka jingthoh jong u, ka paw ba ma u ruh u ñiew ia ka ba ka long ka buit-thaw (art). U pyni ba ha ki por bamynshwa ki kot ha kiba la shon lang ia ki shithi, ki puriskam, ne ki parom ki lah ban long novel. Kano kano ka jingthoh bajrong ha ka prous kaba la mih na ka jingmut dur bad kaba ïathuh

3. Ibid, p.62.

ia kaba la jia, namarkata, ka lah ban ioh ia ka kyrdan novel. Hynrei u ban shuh shuh ba kata ka dei ban long ka *kot* ba la dei ban da suh, ym ka kot lyngkdop. La kumba um iohi ia ka dur bathikna jong ka novel, u Burgess u thoh ba ka novel ka long tang ma ka hi ka lad ha kaba u briew u lah ban thoh ia ki jingshem jong u. "Ka novel ka long ka lad bajan eh ba lah ban ioh bad kaba lah ban pynphriang da ka basuk eh".[4] Ka daw ba utei u kritik u thoh kumtei ka leit long ba ka kyrteng 'novel' hi ka mut kaei kaei ka bathymmai. Mynhyndai eh, ki riewstad ki thoh tang ha ka dur ka poitri, nangta sa ha ka drama. Ynda la pynmih ia ka kot ba la jer kyrteng *Satyricon* ki shem ha Europe ia ka dur bathymmai. Ka iathuh ia ka parom, ka batai ia ki jinglong bad kam ki tyngshop, ka pynbyrngia ia ki nongpule, ka pynkyndit bad ka pynsngewtynnat ia ki. Ia ka parom bad ki kam ba la mang lpa ia ki tyngshop ne ki riew hyndai ba lah ban pyndep ia ka jingiathuh ha ki bun ki sngi la ju iathuh ha ka dur ka epik, namarkata, ka epik ka dei ka kmie jong ka novel. U Anthony Burgess um shym batai ha ka rukom ban kynmaw.

U Walter Allen ruh um shym ai ka jingbatai bashai. U thoh ba ki nongpule ki lah ban tip shaphang ka novel, hynrei namar ba "ka novel hi ka long kaba dang thymmai," u thoh,

4. *The Novel Now* (London: Faber & Faber, 1972,) pp. 16-17.

"kam shym la long satia ka basuk ban batai". La u phawer kumtei ruh, haba pule ia ka jingplied phang jong u ia ka kot, la paw ba ma u ruh u shim ba ka novel ka long ka buit-thaw namar ba u ñiew ia ki nongthaw novel kum ki *artist*.

Lah ban sei shuh ki sakhi kiban iathuh ia ngi na ka jingshem jong ki ba ka eh shibun ban batai ia ka novel; hynrei dei u Paul West uba thoh, "khlem artatien ia ka novel lah ban ñiew kum ka kynja jingshakri paidbah wat haba ka nang kynthah ia ka jinglong bamynta jong kiei kiei".[6] Hynrei une ruh u shim ba ka long ka buit-thaw.

Lada shim ia ka jingmut bapyrkhing jong ka kyntien *art*, bad pdiang ia ka jingtyrwa ba ka novel ka long ka art ne ka buit-thaw, ka pynphai ia ka jingmut jong ngi sha kaei kaei kaba ngi la nang: don kam ia ka buit ban ot ruti ne ot jhur, bad ia kata lah ruh ban jer da ka buit-ot; don kam ia ka buit bad ban nang bha ia ka ban lah ban thoh dak, ia kata pat lah ban khot ka buit-thoh; don kam ia ka buit ban thaw ïing, thaw poitri, thaw drama, ne thaw khiew khyndew, bad dei ia kata ba nga khot ka buit-thaw. Sngew shem jingeh shibun ban pyndem ha ka jingbatai ba ka novel ka long ka buit-thaw bad tang kata hi ym don kam ban leh ei ei shuh;

5. *The English Novel* (London: Penguin Book Ltd. 1970), p. 13
6. *The Modern Novel* (London: Hutchinson University Library 1967), p.52.

shisien ba u briew u don ia kata ka buit-thaw u la lah ban pynbna ba u la thaw novel ruh. Ka buit ka don la ka bynta ha kaba pyndep ia kano kano ne kaei kaei baroh. Dei da ka jingpyndon kam hok ia kata ka buit ba kaei kaei kaba u briew u la dep ka paw ha ki khmat jong ngi, kumjuh ruh u nongthaw novel u pynmih ia kawei ne ar kum kita hadien ba u la pyndon kam ym tang ba u la don ne nang ia kata ka buit. Haba u Paul West u tyrwa ba ka dei ka kynja jingshakri paidbah u plie ia ka phang ba dei ban kubur; namar lada kano kano ka parom, ka poitri, ka drama ne purinam kam don jingiadei ei ei bad ka longbriew-manbriew kam lah satia ban ioh ia ka jaka bapaw khmat. Ka novel ka don ka kamram ban pyndep; ka don ki dur bathikna; ka don la ka stail; ka don la ki rul barim bad bathymmai. Namarkata, lah ban batai ba ka novel ka long ka jingpyrthuh ia ka jingim briew, ka jingbatai ia ka jingim katba kum ka buit jong u nongthaw ia ka; ka syrngiew jong ka jingim ia kaba kata ka buit ka pynpaw da ki kam katba kum ka por ba u nongthaw u la jied ban pynshong ia ki briew ka pyrthei ba u thaw kiba im, khih, ne ïap kat kum ka jingbuh lpa jong u. Ka don ka thong barieh ne bapaw ia ki nongshong shnong kane ka pyrthei bashisha. Ubym don buit-thaw bad ubym sngewthuh ia ka um lah ban pynmih novel. Ym lah ban pdiang ruh ia ka jingtyrwa ba uno uno uba don khulom, sia bad ka kot sada un lah ban thaw novel[7] lada um nang ia ka buit-thaw ia ka.

7. William Henry Hudson, *An Introduction to the Study of Literature* (London: Harrap, 1970), p. 130.

Nga la kdew ha neng ba ka novel ka don ka dur bathikna. Haba kren ia ka 'dur', ngi mut eh ia ka shynrong jong ka kumba ngi kren ia ka shynrong ïing ne jong kano kano ka jingtei. Haba ngi la iohi ia ki païa bajrong, ki biem baheh bad ka nongrim ba la seng jylliew ngi la kum pynkut nia lpa ba ka jingtei kan long ka ïing maw; kumjuh haba ngi iohi ia ki rishot dieng bad u tnum bad kiwei pat ki dkhot ka shynrong, ngi pynkut nia lpa ba ka long ka ïing Khasi. Ka long kumta ruh ha ka novel. Kiba pynlong ia ka shynrong jong ka novel ki long ka Plot, ka Parom, ki Nongshong shnong, bad ki Kam ba ki leh. Don sa katto katne ki bynta kiba pynpura ia ka ia kiba lah ban kdew ha kiwei pat ki lynnong.

Ka phang pdeng jong ka novel ka long ka jingim ki briew ha kane ka pyrthei; ki jingjia ha ka jingim jong ki bad ki kam jong ki ha kaba wan rah ia ka jingman bha ne jingshah shitom jong ki, ka jingjop ne jingkyllon jong ki, ka jingangnud ne jingsuda jong ki katba u nongthaw novel u jied ban pynpaw. U Paul West pat u thoh ba ka sobjekt jong ka novel ka long ka "malade bymthikna kaba pynrung bad pynkylla dur ha ka pyrthei ba shabar. . hynrei ka long ka sobjekt kaba palat ban ia kano kano kawei pat, dei ban shah na ka jinglong baarsyrtap jong ka buit-thaw".[8]

Kumba long ka poitri bad ka drama, ka novel ruh ka don ki kamram ban pyndep, lane

8. *The Modern Novel*, p. 4.

la khmih lynti ba kan don ka thong ban kot. Yn kdew harum khyndiat eh na ki kamram kum ban lam lynti sha ka jingpule bajanai. U William Henry Hudson u sngew ba

> kawei pa kawei ka novel ka da dei hi ban pyni ia ka dur bathikna ka jingim bad ia katto katne na ki raieh raidam ka jingim ; kata ka mut, ka dei ban pynpaw madan ia ka jingjia, ki briew, ki jingsngew balung, ki jingthmu katban pynpaw pyrthei ia ka rukom kaba u nongthaw u khmih ia ka pyrthei bad ka jingsngew kyllum jong u ia ka [9]

Ka novel ka pynsngewtynnat, pynaram, pynthanda ia ka jingmut u nongpule kat ban pynklet ia u shi por na ka jingbun kam bad jingkhia ki jingkit ha ka jingim ha ka por ba u pynleit ia lade sha ka jingshem bad ki kam ki nongshong shnong ka pyrthei thymmai. Ka pynpyrkhat ruh ia u nongpule shaphang ki mat ba la kdew ha ka. Ka pynpaw shynna ia ki jingshem u nongthoh ha ka jingim bashisha la ka long khyndiat na ka jong u hi ne ka jong kiwei pat. Ha kata ka rukom, ka novel ka batai ia ka jingim briew hi bad ka kdew ia ka thong ba u nongpule u jied ban kot.

Namar ba ym ju mih novel khlem u nongthoh ne nongthaw ia ka, ki kritik ki phai bun sien eh sha uta haba ki kren shaphang ka kamram ka novel. U Anthony Burgess u thoh:

> U nongthoh novel u kham kit khia ia kaban pynsngew tynnat ban ia kaban pynkyntiew kumba long ka poitri ne

9. Hudson, loc. cit., p. 131.

ka epik; um pynkhraw burom ia ka pyrthei hynrei u pyni ia ka kumba ka long lem bad ka jingshah kynnoh, ka jingjakhlia bad ka jingkwah tnga jong ka baroh.[10]

Ha kaba pynpaw ia ka pyrthei ba u nongthoh novel u la thaw "kumba ka long" kane ka pyrthei jong ngi, uta u nongthaw u la dei ban long tang u nongiathuh bahok ne u nongthoh khana pateng ym u nongiathuh lpa ne u nongiohi paw ia ka juk baphyrnai. Lada ka novel ka dei ban leh tang katta la dei ban sangeh noh ka thoh novel namar ka kot khubor ka pyndep ia kata ka kamram; hynrei wat ha ka kot khubor ruh lada u nongthoh u shu iathuh tang ia kaba la jia khlem da pyrshang ban batai ia ki jingjia da ki nia baskhem kata ka kot khubor kam lah ban ioh ia ka jaka badonkam ha ka jaitbynriew. Dei hangne ruh ba ki nongpule ki iohi ba u nongthoh novel u dei ban iaryngkat bad u nongthoh khubor. Ym lah namarkata ban pdiang ia ka jingtyrwa ba u nongthaw novel un shu iathuh ia ka pyrthei tang kumba ka long namar la khmih lynti ia u ba un pyni bad kdew ia ka jingiohi jong u ia ka lawei ka jaitbynriew lyngba ki jingiakren kylliang, ki jingpyrkhat bad jingsngew ki tyngshop bad puron ba u la thaw kiba lehse ki pynlait jynhaw ia ka jingangnud jong u.

Kumba la kdew haneng ba ka phang pdeng jong ka novel ka long ka jingim briew, lah ban ong ba khlem jingim, kaba la thoh kam long novel satia. U nongthaw novel u dei ban brai

10. *The Novel Now*, p. 4.

ban tip shibun shaphang ki briew baim shisha ba um lah ban iathuh ia ka bad ban batai ruh ia ka. U nongthaw novel un myntoi pat lada u sngap ia u Hudson sa shi sien. Thoh u Hudson:

> Kum ka drama, ka novel ka iadei kam beit bad ka jingim—shynrang bad kynthei, bad ki jingiadei jong ki bad ki jingpyrkhat bad jingsngew balung bad ki jingthmu da kiba la synshar bad la khynniat sha khmat, bad ki jingkmen bad jingkhuslai, ia ki jingiaksaid, ki jingjop bad jingngop jong ki.[11]

Dei namarkata ka jingkhmih lynti ki nongpule ban lap ha ka novel ruh ba u Paul West pat u ban ba dei ban don ka jingiasyriem ha pdeng ka jingim ha ka novel bad ka jingtip jong ngi ia lade. Namarkata ruh ba "u nongthaw novel u la dei ban kopi; haba um lah ban kopi thik u dei ban shu ai jingmut bad iai kdew ha ki nongpule jong u sha ki jingshem ba iamad lang."[12] Ka jingim kum ka phang pdeng jong ka novel kam long satia ka basuk, bakmen suda; namar don bun ki jyrwit-jyrwat ruh, namar kaba u la dep bha ban thoh ka la dei ban long ka jinglum lang ia ki jingshem baroh kiba iadei dur bad ka parom bad kam ki tyngshop bad puron jong u. Shisha, "ym don nongthoh novel bahok uba lah ban pyniakhlad shai ia ka novel ka jingmlien bad rukom im ki briew na ka novel siat-pharshi: ka saians jong ka jingmlien u briew ha ka jingiadei jong u bad ka sawdong-sawkun ka la dei ban iasnoh bha bad ki baheh ba lah ban ring kiba pynkup

11. Hudson, op. cit., p. 163.

12. West, loc. cit.

ia ka jingmut ha ki jingshisha jong ka jingim kyllum".[13]

Haba la kdew katto, ngi iohi ba ka jingjop jong ka novel ha ka dur, ka kamram, bad phang pdeng jong ka ka shong shibun eh ha ka jinglah u nongthoh hi uba dei ban pynpaw ia ki baroh lyngba ki jingim bad jingpyrkhat ki nuksa ba u pyrthuh bud. Lah bąn ong ruh ba ka jingkhraw jong ka novel ka shong ha ka jinglah jong u nongthaw ban pynhun ia ka jingkwah tip ki nongpule jong u: ia ka jaka, ka por ia ki kam babha ne basniew, ia ka jingkut bad kum kita. Ka jingkhraw jong ka ka shong ruh ha ka dor ki jinglong bad ka buit-thaw u nongthoh. Lada ngi bat ba ka novel ka long ka jingmih na kaba pyndon kam ia ka buit ne art, sngew dei por ruh ong ba kata ka buit ka dei ban pynshai ia ka badum bad pynsngewtynnat, pynpyrkhat bad ai jingmut ia ki nongpule. Ka buit kam don hok ban pynkulmar jingmut ne ban pyndum buit ia kiwei pat. Ka buit kaba thaw kynrum-kynram kam long ka buit bakhraw hynrei ka buit ban kiar. Lah ban ñiew ia ka novel ba ka khraw lada ki jinglong bad kam ki khraw bad don dor bad lada ki nongpule ki sngew kumba ki la ju tip ia kaba la iathuh.

13. Ibid., p. 51.

III. KI TNAT KA NOVEL

KUMBA HA ka drama bad ka poitri ngi ioh ia ki tnat bapher, ia ka novel ne purinam ruh lah ban phiah kumta sha ki tnat bapher. Haba ngi kren ia ki tnat kumta, ngi kham mut eh ia ki phang pdeng jong ki kot ba la thoh ha ka dur ka novel. Haba phiah ia ka sha ki tnat, dei ban sngewthuh shai ba ym don jingmut satia ban tai nia halor kito baroh; namarkata, harum yn kdew tang katto katne kum ban lam lynti ia ki kritik ban dang mih hadien.

1. KA NOVEL BAJANAI. Ka synjuk kyntien *pure novel* ha ka English ka thew ia ka jingbymiakhleh jong kata ka novel ha ki phang pdeng. La sin ia ka kumta da ki kritik ki ri sepngi. Ka novel bajanai ka shim ia ki briew baim bakhih kum ka phang, bad ka pynpaw madan ia ki jingsngew bad ki kam jong ki haba ki iakynduh lang. Ki nongthoh ia kum kane ka novel ki pynleit jingmut kham bun eh sha ki kyrdan ka jingthoh, sha ka dur bad shynrong, bad sha kaba pyniadei ia ki bynta babun ka novel bad ka sobjekt hi baroh kawei. Ka plot ne jingbuh ryntih ia ki kyntien bad ki kam ki pynpaw ia ka jingbishar bniah u nongthoh ia ka jingim kumba u la iohi ia ka. Ia ki novel ka Jane Austen la ju ñiew ba ki long kita ki *pure novel*. Ka novel ba kum kane kam lait na kaba ban jur ban kot sha ka jinglong babha. Nga kwah ban pyrkhat ba dei ia kane ka jai novel ruh ba katto katne na ki kritik ki sin kum ka *novel of art*, ne novel bapyndon kam ia ka

1. Walter Allen, *The English Novel*, pp. 108-9.

buit-thaw. La kdew ia kane ha ka Lynnong ba la dep, hynrei sngew dei ban sngap ia u Scott-James ha kane ka khen. U thoh, "Ka novel ka long ka buit-thaw namar ka pyni khyndiat ia kaba u nongthoh u ngeit ba ka long kum ka jingim". U nongthoh ia kum kane ka novel u da pyndonkam thikna ia ki jor tynrai jong ka khnang ban pynsngewtynnat ia ki nongpule. Haba ka kohnguh ia ka buit u nongthaw, la khmih lynti ba kan kohnguh ia ki rul thaw novel baroh kumba ka drama bad poitri ki kohnguh ia ki rul jong ki. Shisha thoh biang u Scott-James, ka novel kam lah khlem "da hap hapoh ki rul kiba synshar ia kawei pa kawei ka buit-thaw".[2]

2. KA NOVEL IALAP. Ka don kawei pat ka rukom thoh novel kaba ngi lah ban khot ka novel ialap lane *novel of propaganda*, kumba ngi tip ha ka English. Ka lah ban long kaba iadei bad ka jingim riewblei. Ka lah ruh ban long ka jingialap ia kano kano ka seng saiñ pyrthei, ne ka jinglong babha. Kaba kum kane ka novel ka duna ha kawei ka bynta; kam ai lad ia ngi ban bang ia ka kum ka jingtrei ba mih na ka buit-thaw novel u nongthoh kaba pynsngewtynnat ia ngi. Ka lah ban pynkhih jingmut ia ngi ban leh ei ei lada u nongthoh u kren kum u nongialap ne nonghikai, namar u thoh ia ka tang kat kum ka jingngeit jongt u ia kata ka sobjek. Ka *Life of our Lord* jong u Dickens ka hap ha kane ka jait.

2. R. A. Scott-James, *The Making of Literature*, (London: Secker & Warburg 1970), pp. 366-367.

3. KA NOVEL BIRIA. Uta u Charles Dickens ia uba bun na ngi ha Meghalaya ngi la ju iohsngew u la thoh ia kum kata ka novel ha ka *Pickwick papers* ha kaba ia ki jingkhuslai bad jingsniew la tyllep noh da ki kyntien bad jingleh biria katban pynrkhie ia ngi ki nongpule kat haduh ba ngin klet shiphang ia ki jingarsap ne buit shutia jong katto katne na ki tyngshop bad puron jong u. Ka kamram jong ka ka long ban pynsngewbha ia ngi ki nongpule.

4. KA NOVEL KA JINGSHEM THYMMAI. Kaba kum kane ka novel pat ka shim ia ka jingiaid lynti, ne jingiaid wir, ne jingialeh ban kot sha ka thong ba u tyngshop ne puron pdeng ki don. Ha ka English, *the beach of Falesa* bad *kidnapped* jong u Robert Lewis Stevenson ki long ka nuksa. Ban da la thoh ha ka rukom ka novel bapura, u *Adadak* jong u Primrose Gatphoh kan long kum kata ka jait. Ia kum kane ngi tip kum ka *novel of adventure*.

La kdew na neng ba ym don jingkut satia ha ka jingñiew ia ki jait novel namar ngi sin ia ki katba kum ki sobjekt ba u nongthoh ne ka nongthoh ki jied bad kat kum ka stail ba la pyndon kam ha kata ka novel. Da kumta ruh ba ngi sin ia ki bun rukom, kum (5) psychological novel; (6) regional novel ne novel nongkyndong kum ki jong u B.C. Jyrwa; (7) novel nongsor, kum ki jong u W. Tiewsoh; (8) novel poitri, haba la bun eh ka poitri ha ka; (9) ka novel histori haba ka iathuh ia ka histori jong ka jaitbynriew lyngba ki tyngshop bad ki puron, kum ka *Ivanhoe* u

Walter Scott; (10) ka novel philosophy, bad kum kita. Harum yn kdew sa tang ia kawei na kine ki jait ia kaba ym pat don nongthoh ne nongbud ha ka ktien Khasi.

11. KA NOVEL KUM KA WAH. Ia kane ngi tip kum ka *stream of consciousness novel.* Ka rukom thoh ia kane ka pher shibun. Ki tyngshop ki puron ki kynmaw ia ki kamram, ki jingdon kam jong ki bad tang ia ka jong ki hi. Ki iohi ia kaba ki dei ban leh, iohsngew ia kaba shabar. Ki im ki trei, ki pyrkhat lynter kat haduh ba ki nongpule ki iohi tang ia ki hi. Ki nongthoh ia kum kane ka novel kim khuslai eh ia ka dur ka dar ka novel, ia ki rul ba synshar ia ka, namar ba ki ai ka bynta ba ha khmat bad ba ka jingsngew jong ki ka kylla man ka khyllipmat. Ki novel jong ka Virginia Woolfe, u Joseph Conrad, ka Dorothy Richardson kum ka nuksa na ka English ki hap ha kane ka jait. Ha ki ka plot jong ka novel kam shym la ioh jaka. Ban kdew ia ka biria, ka shempap, ka jingieit bad kum kita lei lei kumba ngi lap ha kiwei pat ki jait ngim ioh lad bha. Ha kane ka jait novel, ka jingim sngi lynter ia ka bynta, bad ka jingkynmaw ia kaba la dep ki trei kam bad kito ki iaid kum ka wah kaba kit noh hi ia ki khun la jong. Dei namar kane ka jinglong jong ka ba bun na ki nongpule ki sngew ba wei ba ki la dep kim kwah pule ar sien ia kum kata ka novel. Teng teng wat haba ka la kut ruh, i kumba dang lah ban bteng shuh. Ki nongthoh kim salia ia ka por. Ki bat sah ia ka lyngba ki jingkynmaw jong ki tyngshop jong ki ia kaba la dep, bad ka jing-

pyniadei jong ki bad kano kano ka mat ba iajan bha bad ka jingpyrkhat jong ki. Ki dur (image) ki paw sah ha ka jingmut jong ki. Ia ki jingsngew baroh la pynpaw ha ka rukom bakyrkieh kum bym lap lieng shuh. Ban ai nuksa lah ban kdew shi laiñ ar laiñ. Haba ki tyngshop ki pyrkhat ia u nongpang, ki pyrkhat ia ka jingthiah, hospital, doktor, nors, synduk, thliew jingtep, nangta sha ka jingim ba la dep u nongïap, ki paralok jong u, ka tnga jong u, ki khun jong u, ka kam jong u. Ki pyrkhat ruh ba baroh u briew un ïap shi sien ka sngi bad pyniadei ia ki shaduh ka sngi bakut ka pyrthei. Wat la kane ka jait novel kam da paw nam shuh mynta, dang lap katto katne ki jor tynrai jong ka hangne hangtai.

IV. KA PLOT

WAT LADA la don ka jingkdew iawan ia leit sha kane ka kyrteng 'Plot' ha ki kot ki sla ba la mih ha ka ktien thoh jing ngi ym pat don ka jingbishar bniah bad ka jingbatai bapura shaphang jong ka kaba lah ban pynpaw ba ki nongkdew ki la sngewthuh bha ia ka, ne, ba ki iamynjur badno badno na ki kritik ka pyrthei. Namarkata, don ka jaka bakylluid ha ka jingbishar bniah ha ka ktien jong ngi ia kane ka phang.

Ka la ju long ka dustur jong ki kritik naduh ki Greek haduh mynta ban khmih ha ka drama, novel ne parom ia ka plot, nangta ia ka dur, ki bynta bad jor tynrai jong ka; namar ka jingthoh kabym don plot ka pynkynrum-kynram ia ka jingmut ki nongpule wat ia ka poitri ruh.

Ka plot lane *muthos*, batai u Aristotle ha ka spah snem balai shwa ka snem Khristan, "ka long ka jingpyrthuh ia ka jingleh", "ka jingpynbeit ryntih ia ki jingjia", "ka mynsiem jong ka Shempap".[1] Kine ki jingbatai ki dawa ia ka jingbishar bniah kaba shim ia ka jingtai nia bapura; hynrei ia ka jingbatai banyngkong yn ym tuklar than ha kane ka jingpule, namar lada ka plot ka shu pyrthuh ia ka jingleh, hangno pat ka jingiapher jong ka na ka khana (story) kaba dei kawei na ki bynta ka novel bad ka epik? Ka plot, kum ka bynta badonkam ka novel, drama ne kano kano ka jingthoh bajrong kaba iathuh ia ka kam jong palat na ki saw ngut ki

1. *Poetics* ba la pynkylla sha ka English da u S. H. Butcher. Khmih *Aristotle's Theory of Poetry and Fine Arts* (rpt. 1972), p. 25.

tyngshop bad puron, ka long ka jingpynbeit ne jingbuh ryntih ia ki jingjia. Kita ki jingjia pat ki dei ban long ki badonkam. U nongthoh novel ne drama u la dei, namarkata, ban weng lut na kata ka jingthaw jong u ia ki jingjia kibym iarap eh ban pynkhraw ia ka. U Aristotle u ai ka bynta badonkam eh ia ka plot. U la ong ba ka long ka mynsiem jong ka drama Shempap. Kane ka mut ruh ba khlem ka plot kata ka shempap kam biang satia, lane kam long ka bapaka. Haba u bishar bad batai ia ka bynta jong ka plot bad ki tyngshop u thoh ba ka plot ka long ka nongrim banyngkong, "ka mynsiem jong ka shempap: u tyngshop u bat ia ka jaka baar". Haduh katno kane ka lah ban long, dang dei ban mad ia ka jingshisha ne jingbymshisha ha kaba trei ia ka kam, kata, ha kaba thaw novel, drama bad parom hi; hynrei lah ban ong ba ka novel kaba don tang ka plot khlem tyngshop kam long novel satia namar ba ia ki kam bad jingjia baroh lah ban iohi bad sngewthuh lang bad ki tyngshop bad puron, lym kumta, hano ka jia, mano ba pynjia, bad kumno ka jia: u nongpule ne nongpeit kai um tip satia ia ka duh ka dang. Lah ban pule ia ka jingtai nià halor kane ka phang ha bun spah ki kot ba la mih ha kine 2000 snem ba la lah bad ban iamynjur bad une lane utai u nongthoh. Ka jingsngewthuh jong nga ia katei ka jingong ka long kaba shi syrtap. Ka plot ka wan nyngkong namar ia ka la dei ban iohi lpa; ia ki jingjia ter ter ha ka khana la dei ban mang lpa: kumno

2. Ibid

ban buh , kaei ka jingjia kaban bud ia kawei pat, nangno ka jingiathuh ne jingpyni kan sdang. Ha kane ka rukom, ka long ka *plan* ba u nongthoh u la pruid lpa ia ka novel ne drama. Ka long ka kam banyngkong eh ba u nongthoh u pyndep bad kata hi kam kut; ka shong ha u ban buh ryntih ia ki kam naduh basdang haduh bakut.

Ki nongthoh novel jong ngi kiba sngew ba ki lah ban kdat ia ka lynti thymmai, lada don ka bathymmai ha khrum ka bneng, ki lah ban kylli: balei ngin sngap ia uta u Aristotle? Balei ngim lap hi la ka jong? Kine ki pynkha sa ia kiwei pat ki jingkylli kiban pyniap ia katei ka nia: lada ngim sngap ia kiwei, hato ngi la ju don kata ka purinam, ka drama, ka parom ba la thoh da ki dak ba ngi lah ban kam ba ka dei ka jong ngi? Hato ym dei tang naduh ka snem 1841 ba ngi la sdang ban pule thikna bad thoh ruh katba kiwei ki la sdang bun spah snem mynshwa? Hato ju don hi ka *literature* kaba lah ban long kyrpang khlem da lah ban bishar ia ka da ki jingthew ba iapdiang lang? Kumba ha ka histori, philosophi, ekonomiks ne kano kano ka jingpule, ym don ka nongrim khyllah lait na kaba la ju tip ka pyrthei, ha ka literature ruh, ba kan long literature, ngim lah ban buh kyrpang ia ka la jong na kiwei pat, bad ban long ka jingbakla bajrong kat u lum Shillong ban pyrshang ban pynkyrpang ia ka na kiwei. Katba nga dang pyrkhat ia katei ka jingkylli banyngkong: balei ngin sngap ia uta u Aristotle, nga lap ba la ju don teng ba kylli kumta. Namarkata ka daw hi ruh, katba nga lah ban iohi, ba u Reuben A.

Brower u thoh ha ka essay kaba u ai kyrteng "The Heresy of Plot" kumne:

> Hynrei balei ngi pynbun kam ia lade bad u Aristotle? Namar u long u nongpyni nongmuna bashai tam bad badon bor tam ha ka nia. U leng na ka bynta ka nongrim ba la ju iohsngew ba ka literature ka tyrwa ia ka jingpynpaw ia ka jingim briew bad ba ka jingryntih tynrai jong ka jingthoh ka long ka jingpynbeit ter ter ia ki kam.[3]

Ka dur jong ka novel, ka drama ne ka puriskam ka shong namarkata ha ka plot jong ka. U Brower u batai ba ka plot ka dei ban long ka jingbud ba iaid beit ki jingiathuh kaba pynrung ha ka jingtip briew u nongpule ia ka dur ba lah ban ithuh jong ka akor briew.

Ban buh ha ki khyndiat kyntien, ka plot ka long ka jingmang lpa ia ka dur ka novel ne drama kaba u nongthoh u la pynbeit lpa ia ki jingjia badonkam ba kin bud ryntih ha kata ka jingthoh jong u. Ka don la ka dur ka dar bad ki bynta kum ka met bapura u briew na dong sha dong: Namar ba ka long ka jingmang lpa, don kam ia ka wat ha ki essay bad poim ruh; don kam ruh ia ka ha ki jingkren paidbah, ha ka jingthoh kot khubor, bad kano kano ka jingthoh. Ka jingiapher ka long ba ha ka kam thoh khubor ngi shim nyngkong eh ia ka bynta bakongsan jong ka jingiathuh jong ngi bad ngi ai ka jaka bakut eh ia ka bynta bym da don kam eh kaba lada weng noh ruh long hi.

3. Elder Olson (Ed.), *Aristotle's Poetics and English Literature* (Chicago, 1965), p. 158.

U Aristotle u ong ba don lai jait ki plot: ka babha tam, ka bashisur bad ka basniew tam.

Shaphang ka babha tam u batai ba ka pynmih ia ka jinglyngngoh ne jingkyndit ha u nongpule ne nongpeit kai. Kane ka dawa ia ka jingtbit u nongthoh novel ne drama namar la khmih lynti ia u ban pyni ia ka daw bad ka jingmih na kata. Ka plot babha tam ka pynpaw ia ka jingkylla yndet ka nusib u tyngshop bad ka jingithuh ia ki briew. Ia kane la ju tip baroh shikatta kumgka plot baeh, namar ba ka eh shibun ban man pla ia ki jingjia haba shim ia kane ka jait plot. Lada ka jingjia kan long ha kino kino ki tyngshop ba la jied nalor ki briew, "Ka Per Tyrso" u Primrose Gatphoh ka long ka nuksa bakynsai tam ha ka ktien thoh jong ngi.[4]

Iakitei ki jingdawa ka plot babha tam dang dei ban tuklar shuh sa khyndiat. La ong ba ka pynmih ia ka jingsngew lyngngoh bad jingkyndit. Ki nongpule ia ki sngewkyndit bad sngewlyngngoh haba ki iohi ia u briew uba don ha ka bor bad ka kyrdan ba u hap da ka jingkylla syndet ka nusib khlem da poi pyrkhat. Ia kane ka jingkylla syndet ki Greek ki khot *peripeteia*.[5] Lymda ngi la tip lpa ia ka rwai-parom "Ka Per Tyrso" ne ia ka khana puriskam shaphang U Klew bad ka Sngi, ngin sngew kyndit bad sngew lyngngoh ba ka nusib babha u Klew uba la ioh ban shong ha shiteng bneng, kata halor baroh bad

4. Nga la kdew ia kanepha *Ka Poitri U Primrose Gatphoh* (1978).

5. Don kiba spel perietdon ruh peripateia, hynrei ka mut ia kajuh hi.

ka Sngi, ka kylla syndet ynda u la noh khongpong sha khyndew.[6] Ka leit long kumta namar ba u Klew u la bakla shikatdei eh ban pynshong nia ia la ka rai. Kata ka jingbakla bakhraw ne *hamartia* ka la pynmatlah ia u ba un ym iohi ia ka jingjynjar kaba ap ia u ha khyndew. Na kata ka jingkylla ka nusib, wan sa ka jingithuh, kaba u Aristotle u khot *anagnorisis*. Katba nga lah ban sngewthuh, u Aristotle u thew tang ia ka jingithuh-ithaw para briew, namar u kdew kum ka nuksa ia ka jingithuh u Oedipus ia la u kpa bad ka kmie hadien ba u la pyniap ia u kpa bad shong kha ia ka kmie. Halor kane ka *anagnorisis* ne jingithuh, u Sen Gupta u thoh ba ka "jingithuh ia ki briew ka long ka buit ba lah ban pyniadei ha ki Biria."[7] Ka nuksa na u William Shakespeare ka long ka jingithuh pat jong u Sebastian ia ka Viola, bad jong ka Olivia ba baroh ar ngut shi para ki la wan sha ka. Na ka Khasi ruh ngi lap ba ka Shitala Koina ka ithuh ia u Bieit ha lum, ynda la jan kut ka khana shaphang jong u.

Nga pat ngam sngew dei ba ia ka jingmut jong ka *anagnorisis* yn pynkhim tang ha ka jingithuh ne jinglap ia ki briew ba la jah slem, namar kata ka jingithuh kam da ktah eh ia ka jingpyrkhat ki nongpule ne nongpeit kai; hynrei dei ban shim ia ka ba ka long ruh ka jingithuh ia ka jingshisha, kumba ithuh u Klew ba kata ka samla

6. Cf. *Ka Jingbishar Bniah* (1980), p. 35.

7. S.C. Sen Gupta, *An Introduction to Aristotle's Poetics* (Cal. 1971), p. 73.

babhabriew ba u la iohi na suiñ ka dei, pleng, tang ki tyrso ba la phuh syntiew ha kper ki briew. Ka long ruh ka jingithuh, jinglap ia la ka jingbakla ha ka khyllipmat kabym shah shuh ia ka jingkylla bamut ban trei kam. Ka jingbatai u Lucas ka pynhun ia une u kritik. U thoh:

> Ka *peripeteia*, haba kren lyngkot, ka long ka jingtare matlah kaba kut ha ka jingshah jop jong u briew: ka *anagnorisis* ka long ka jingsngewthuh ia ka jingshisha, ka jingplie ia ki khmat, ka jingphalang kyndit kum ka leilih hapoh ka jingdum.[8]

Kane ka jingkwah ka dawa ia u nongthoh ba un pdiang ia kawei ka jingshisha: ba don ka jingtlot ha ka jinglong briew kaba pynmatlah ia u briew ba un ym iohi ia ka lawei jong u, bad kata ka ka jingtlot ka ialam ia u ban kheiñ bad rai bakla lane haba u la iohi ruh ka pynjaituh ia u ban leh ia ka badonkam; bad kawei na kito ki jingtlot ka pynjia ia ka jingkut basngewsih.

Ki aiñ jong ka plot babha tam ki dei ki aiñ jong ka daw tynrai bad ki jingmih na kata ka daw. Ym don kano kano ka jingmih khlem ka daw.

Ka plot babha tam ka lah ban pyni tang kitei ar tylli ki jor tynrai tang lada kata ka novel ne drama kam dei ka shempap; hynrei lada ka dei kata, u nongthaw plot u pynbiang tang lai na ki saw bynta lada u sangeh tang hangta. Ba un pyndap dong ia ka shempap ha ka novel ne drama kata ka jingthoh jong u ka dei ban iathuh

8. F. L. Lucas, *Tragedy*, p. 113.

ne pyni ia ka *catastrophe*, kata ka mut, ka jingshah shitom baishyrkhei bad basangsot ban peit, kum u Oedipus jong u Sophocles, ka mut ruh ka jinghiar kyrdan bym lah kiew shuh bad ka jingduh ia ka burom ba la ioh shisien.

Ia ka plot ka drama bad novel kaba pyni tang ia kawei ka kam bad ia ka jingkylla ka nusib khlem da pyni ia ka jingkylla khongpong, ia ka jingjia bad ia ka jingiathuh ne jinglap ia ka jingshisha la khot ka plot bashisur.[9] U Aristotle u kren ruh shaphang ka plot basniew tam, kata ka long kaba mang ban pyni tang ia ki kam kiba bud kawei ia kawei pat khlem ka jingmih badonkam ne ba lah ban long.

9. Butcher, op. cit., p. 39.

V. KA PLOT (2)

KA PLOT, thoh u Aristotle, ka dei ban don de "ka jingjrong ia kaba yn lah ban kynthup da ka borkynmaw." U kren shaphang ka shynrong jong ka plot. Kaba kum kata ka plot ka dei ban don "ka basdang, ka pdeng bad ka bakut."[1]

Naduh ka por u Aristotle haduh kine ki sngi la mih bun hajar kiwei pat kiba kren ne thoh laitluid ba ka plot babha ka drama bad ka novel ka dei ban long kumta. Kane ka lah ban mih na ki daw. Don na kito kiba ong ne thoh kumta kiba shu ngeit bad pdiang khuid mynsiem ia ka aiñ u Aristotle khlem da pyrshang ban thoh drama bad novel da lade hi ban shem ba kaba kum kata ka plot ka iadei bha bad ka jingthaw jong ki. Lah ruh ban don ki nongthoh kibym kwah ban iaid lait na u Aristotle bad haba ki thoh ruh ki da bud shisha kum ha ka niam tang katba la kdew khlem da pyrshang kheiñ bad bishar la kaba kum katei ka plot ka biang bha ne em. Ia ka plot kaba don tang ka basdang, ka pdeng, bad ka bakut lah ban khot ka *plot lai dong*, namar ngi sngew ba ka syriem ia ki pyramid ki Pharaoh ka Egypt ne ia ka *triangle* u Euclid. Haba shim ia katei ka plot ha kane ka dur, sngew dei ruh ban pyrkhat ba baroh ki lai bynta kin jrong mar katjuh. U nongthaw ia ka drama ne novel u iathuh ia ka jingsdang katba u kwah, u poi beit sha ka pdeng khlem pyni shwa kumno ka sohsat ka thaiñ bad thir ia lade ban poi sha ka pdeng jong ka kam; nangta pat u poi ha ka pdeng

1. *Poetics*, ch. VII.

bamadan ne banep, bad u pynkut khlem da pyni kumno ki tyngshop bad puron ki iaksaid ban law ia ka sohsat. *Ka Shangkhawiah Ki Rang* jong u Peace Roy Pariat ka pyni ia kum ·kane ka plot. Lada dei ka drama, ki nongpule ki lah da ka hok ban khmih lynti ba kata ka drama ba don ka plot ba tang lai dong kan don ruh lai Bynta lane *acts* ba kan lah ban pyni bha ialade.

La u Aristotle u kwah shisha ba ka plot kan bud ia kata ka shynrong ne em ka long kawei pat ka jingkylli. Lada ngi bat ia kane, ka novel kan long tang kum ka parom lyngkot ne *short story* kaba bud beit tang ia kawei ka kam, kata tang ia ki jingjia bakongsan ha kawei na ki por ka jingim ki tyngshop ne puron.[2] La pyndon kam ia kum katei ka plot ha *U Kausik*, bad shwa ia kata , ha *U Joseph*. Haba pule pat ia ka lynnong XVIII ka *Poetics* nga iohi ba u Aristotle u don ka jingthmu palat ban ia ka plot lai dong. U thoh kumne shaphang ka plot jong ka drama shempap:

> Kawei pa kawei ka shempap ka long shibynta ka Sohsat bad shi bynta ka Lawsohsat. Ka Sohsat ka kynthup ia ki jingjia kiba la jia shwa ka jingplie ia ka drama bad bun sien katto katne ia kito kiba jia ha ka; ka basah ka pynlong ia ka Lawsohsat. Da ka sohsat nga mut kawei pa kawei ka jingjia naduh basdang ka khana haduh ka mat ha kaba u tyngshop u shah ia ka jingkylla ka nusib; da ka Lawsohsat, kawei pa kawei naduh ka mat bahadien haduh ka bakut.[3]

2. La pyrshang ban buh da ka plot lai dong ha *Ka Samla Nongkyndong* hynrei la ɦap ieh noh, ba kam ai jinghun satia.
3. John Warrington, *Poetics* (tr.), (London : Everyman's 1963), pp. 31-32.

Ha kitei pat ki laiñ lah ban iohi ba ka plot babha bad baiadei eh ia ka drama bad ia ka novel ka dei ban don san mat: ka basdang, ka sohsat, ka pdeng, ka lawsohsat, bad ka bakut.

Shaphang ka Basdang u Aristotle u batai kumne, "Ka basdang ka long kata kaba da lade hi kam bud ia kaei kaei da ki jingdawa ba mih na ka daw" kat kum u Butcher. U John Warrington pat u pynkylla English ia kajuh kumne: "Ka basdang ka long kata kaba na lade hi kam donkam ban bud ia kano kano kawei pat."[4] Kata ka mut ba ka dei ma ka ka jingsdang bad ym don kano kano kawei pat ka jingjia ha shwa ia ka. Lada shu pule beit khlem da bishar, u nongpule ia u Aristotle un sngew ba ka beit katta katta, namar haba ong hi "ka basdang," ka dei ban sdang nangta. Lada ka plot ka long kum ka jaiñ ne ka khyndew, ngi lah ban pdiang ba wei ba la sdang thew na kawei ka jaka, kata ka jaka ka long ka basdang; hynrei ka phang jong ka jingpule ka long ka plot jong jong ka drama bad novel. Dei ha kane ka khen ba dei ban bishar ne peit thymmai ia katei ka aiñ u Aristotle. Haba pyrkhat ia kano kano ka drama ba mih na ka jingpuson u nongthaw hi, kata ia ki jingjia ba ngim tip, ka nia ka lah ban ieng, hynrei ki kjat jong kata ka nia ki jem kum ka bthing haba pyrkhat ba wat ki Greek hi ki thaw drama na kiei kiei kiba ki la tip ia ka basdang. Haba ka drama ka long ka jingpyrthuh ia ka jingim, ka novel ruh ka long kumta hi. Hynrei ka eh shibun ban pdiang ba ym don

4. *Ibid*, p. 15.

ei ei ha shwa ka basdang jong ka plot, khamtam haba bishar ia ka jingilang ka por kaba ki Greek ki dawa ba ka jingpyrthuh ia ki kam kan long tang ia kito kiba la jia ne la leh ha ki 24 kynta ne tam khyndiat. Dei ban don, namarkata, kaei re kaei ha shwa ia ka basdang jong ka plot. Wat u Aristotle hi, nga iohi, u jynthud ha kane. Ha kitei ki kyntien ba la sot ha neng u thoh ba ka "Sohsat ka kynthup ia ki jingjia ba la jia shwa ka jingplie ia ka drama." Ka jingplie ka long hi ka jingsdang, ne ka basdang. Lada ka long kumta, wat ma u hi u pdiang ba ka basdang ka plot kam long kabym don ei ei shwa ia ka. Dei namar kane ka jingeh ban pdiang ia kaba u Aristotle u hikai, imat, ba u W.K. Wimsatt bad u Cleanth Brooks ki thoh ba "ia kata kaba kwah ia kaei kaei ruh em ban wan ha shwa ia ka yn ym shem koit shisha ha ka drama." Ki pyni shuh shuh ba "ka jingmut ba lah ban pdiang jong ka jingong ba ka khana ka dei ban don ka basdang kan i kumba ka dei ban sdang la kumno kumno ha kaba ia ki jingjia bamynshwa jong ka lah ban shu shim beit."[5] Ha ka drama, namarkata, ka basdang ka long tang ka mat ba ki jingjia ba iasnoh bad ka jingim u tyngshop na kaba ia ka bapura lah ban sdang katba kum ka jingibit bad jingsngew dei u nongthoh.[6]

Ka novel ka pher khyndiat na ka drama ha kane ka liang. Ka lah ban sdang shisha naduh ka

5. W.K. Wimsatt & Cleanth Brooks, *Literary Criticism: A Short History* (Oxford & IBH, 1970), p. 30.
6. Cf. S.C. Sen Gupta, *An Introduction to Aristotle's Poetics*

basdang eh, namar ka dawa ia ka jingbiang ka por. Ka long kum ka epik ha kaba u nongthoh u lah ban iathuh bniah ia ki jingjia kiba palat ia ka shi hajar snem ruh; pynban ha kan biang bad ka por, khamtam bad ka jingbang ki nongpule, wat ka plot jong ka ruh ka hap ban sdang na kano kano ka mat kaba lah ban bat ia ka jingmut bad pynhun ia ka jingsngew dei ki nongpule ba la kham stad. Ki novel ia kiba la thoh da kibym pat da pynlut por ban tip bha ki bam kai ia ka por ki nongpule kiban btai noh hi lada kim lap ei ei kaba pynkhih ia ki jingkwah tip jong ki. Kumta ia ka basdang jong ka plot dei ban jied bha namar ka khana ne story ka bud ia ka plot.

Ha kaba pynkut ia kane ka nia shaphang ka basdang, lah ban pyrkhat ruh ia ka jingbatai u Humphry House shaphang ka jingong u Aristotle. U thoh:

> ...u myllung um donkam ban kdew sha ki jingjia ia kiba la tharai ba ki la jia ha shwa ia ka "khana". Ka khein ba shah ha khmat ka pyniadei kam ia ki daw jong ka, bad ka long ka mat badonkam ka buit thaw drama ban rai kumno yn pynpaw ia ka jingtip ia kitei ki jingjia bamynshwa khlem da pyntlot ia ka jingshai bad jingthymmai jong ka basdang...[7]

Hadien ka basdang, u nongthaw drama ne novel u dei ban batai ia ka bynta badonkam bad kaba u nongpule u kwah ban tip ne ban iohi.[8]

7. Humphry House, *Aristotle's Poetics*, p. 40.

8. Cf. F.L. Lucas, *Tragedy*, p. 181.

Kane ka dawa ba u nongthoh u dei ban poi noh sa sha kiwei pat ki bynta. Nga la pyni ba dei ban poi shwa ha ka sohsat. Ka long kaba itynnat ba ka drama ne novel, la ka shempap, ka biria ne kano kano kan don ka sohsat namar dei ha ka jingiaksaid ki tyngshop halor kata ba ngi poi sha ka pdeng bah jong ki kam ha ka drama bad ka novel babha. Lada ka novel ka long kaba shu iathuh ter ter khlem ka jingshitom jingmut ki tyngshop ne puron pdeng ka ïap noh haba kam pat kut. U nongthoh u lah ban ieh noh ia ki nongpule ha ka Sorsa* (suspense) tang da kaba pynrung ia kane ka bynta baar ka plot. Ia kane ngi pyni da kaba pyniaid ne buh ia ka bynta ki tyngshop lyngba ka jingshitom jingmut, ki jingeh kiba kah ia ka khmat jong ki kiba pynlong ia ki ban iaksaid hapoh badum la sha ka thong ka jinghap kyrdan ne sha ka jingkiew kyrdan ynda ka novel ka kut. Ka sohsat ka pynkhlaiñ ia ka jingkylla syndet ka nusib ynda ki kam ki poi ha ka pdeng jong ka plot. Ki jingjia bakongsan ha ka drama ne novel ki jia ha ka pdeng jong ka khana, kata ka mut, ha ka pdeng jong ka plot.

Ka pdeng ka kut ynda u tyngshop u la lap ia ka lynti ba u rai ban bud ha ka jingim jong u. Kaba dei ban kham bniah ka long ia ka 'rai': u tyngshop u rai ynda u lap ia ka jingshisha lane ynda

La tyrwa ban khot ia ka suspense kumta da u Dr. R.S. Lyngdoh. Haduh mynta ym pat don ba tyrwa da kumwei. Ka suspense ka mut ka jingkwah tip shuh kaei ka ban bud.

u la kut jingmut ban iaid sha khmat jia katba jia. Kata ka khyllipmat ba u jied ne kut jingmut kumba u la rai ka long ka jingsdang ka Lawsohsat. Kane ka mat jong ka plot ba nga don ha ka jingmut kam shim ia ka jaka babun ha ka khana, namar lada ka shim kumta, u nongpule un tip noh hi ia ka bakut khlem pat da pule ia ka kot baroh kawei. Ia ki sohsat baroh la law, bad suki suki lyngba ki jaka pyni (scenes) ne lynnong kum ha ka novel, u nongthoh u rah ia ki nongpule ha ka bynta bakut ka plot, bad ka khana ruh ka kut.

Kumba la kdew na khmat ba ka novel ka long kum ka epik, lah ban don ha ka palat ban ia kawei ka lawsohsat, hynrei ka bakhatduh ka dei ban kham shai kham bat ia ka jingkynmaw ki ki nongpule ban ia ka banyngkong ne baar kiba lah ban long tang ban shu kdew lynti ba kaban dang wan kan kham itynnat. Haba la poi ha ka bakut, u nongpule um kwah tip ei ei shuh. Kane ka long kumta hi haba ngi pule ia ki novel ba la mih ha ki spah snem bamynshwa. Hynrei ha ki kti jong u Henry James, ka VirginiaWoolfe; bad u Joseph Conrad bad kiwei kiba iabud ia ki ngi iohi ba ka novel ka long kum ka wah bashlei kaba kit noh hi ia ki khun jong ka. Kito ki nongthoh kim da ñiew kor eh ia ka plot. Kumba la kdew ha ka lynnong I ngim don novel kum kita ha ka ktien jong ngi. Ki English ruh kim da iabud ia ki.

Kawei pat ka mat kaba iadei bad ka plot ka long ka *jingilang*. Halor kane ka mat u Aristotle

u thoh ba ka plot "ka dei ban pyrthuh ia kawei ka kam bad kaba pura, ka jingiasnoh jong ki bynta ka leit long ha kata ka rukom ba, lada la weng noh ia kano kano na ki, ia ka bapura yn pynpra bad pynthud"[9] Um kwah ia u nongthoh drama ba un pynkheiñ ia ka jingilang ka plot ba mih hi na ka khana.

Ia ka jingilang (unity) jong ka plot la synshar ne korbar da ka jingiaid ryntih. Ba kan lang, u Aristotle u kwah ba ka plot kan long kum u u jingthaw ba don jingim, kata, uba don ki dkhot met kiba trei la ki kam. Um kwah ba ka jingheh kan palat ia kaba ki nongpeit kim lah shuh ban iohi, hynrei ia ka jingheh ba lah ban iohi shi sien peit ki khmat. U Humphry House u pynbud ba kane ka long ka badonkam tam namar ka pynbiang ia ka jingkyntaid bashai ia ka jingkynnoh ba u Aristotle u iathuh ia ka jait jingilang badonkam, ba la iap, bad kaba kum ka kor.[10]

Ka plot ka long shisha ka badonkam ha ka drama bad ka novel. Lah ban ong na ka jingshem hi ba u nongiathuh khana ha ïingmane, u nongkren dorbar paidbah, u nongthoh parom, u nongthaw jingrwai ruh ki donkam ia ka plot. Ki lah ban khot ia ka ka jingbuh ryntih ia ki bynta badonkam, ne ki mat, ne ki *point*, kam pher: ka dei hi ka plot. Ka plot ka long kum u *spring* ba pyniaid ia ka kor bad ha ka novel pat ka pyniaid ia ki bynta jong ka baroh; pynban lada ieh tang ha ka hi khlem kiwei pat ki jor tynrai, ki jnit ki jnat

9. *Poetics*, ch. VII.
10. House, loc. cit.

kam long ei ei ruh[11]. Ka donkam ia ki tyngshop ki puron ban pynpaw ia lade, namarkata, ym sngew lah nguid lut ia kaba u Aristotle u ong ba lah ban don shempap khlem tyngshop lada 'dem tang ka plot babha,[12] lada u mut ia ki nongshong shong ka drama.

Ka plot babha ka don ha ka ka maïa (mystery). Ka dawa ia ka "Balei" ym kum ka khana kaba kylli "nangta pat?". Kata ka mut kumjuh kumban ong ba ka wad ban batai ia ki daw baroh jong ki jingjia, namar ki nongpule bashemphang ki kylli "balei ba ka leit long kumta?" bad u nongthoh u dei ban batai ia ki jingjia ha ka novel ne drama hi. Namar ba leit don ka maïa ha ka, ka dawa ia ka jingshalak, bad ia ka bor kynmaw; lah ban ong ba ka dawa ia ka jingproh jabieng u nongpule de. Kane ka maïa ka pynïyngngoh bad teng teng ka pynkyndit ia u nongpule, ka pynpyrkhat ia u lada u nongthoh u leh kumba ïit nongtuh ne nongpynïap briew ki saheb pulit. U leh ia kata da ka jingpyntud ïa ka por ban pynpaw ia ka jubab. Ka pher na ka khana, ha kaba u nongsngap u kwah ban tip ia ka "nangta pat?" ym ia ka daw bad ka jingmih. Lah ban shim kawei ka nuksa na *Ka Samla Nongkyndong*. Ngi pule ba u Elimelek u la ïap, u Mahlon u shong kurim, u para jong u ruh. Kiba pule ia ka khana tang na ka bynta jong ka, ki kylli "nangta pat jia aïu?" Hynrei lada iathuh ba u Mahlon ruh u ïap noh, ki nongpule ba bud tang

11. Alardice Nicoll, *The Theory of Drama*, p. 72.
12. *Ka Jingbishar Bniah*, p. 36.

tang ia ka khana ki kylli nangta pat jia aïu ia ka Ruth? U nongpule bashemphang, u kylli "balei u Mahlon u ïap noh?" bad u wad ha ki sla ka kot haduh ba un lap ksai ei ei, lane sngap ia ka Naomi ba ka kren jam:

> Imat dei namar ba nga leh khuslai eh ba leit long kumne ia u khun jong nga! U la ngiah ia nga imat! hynrei um kren, bad mynta ka jingsngew ka la trei kam kylla ia u khun jong nga bapli.

Ne u nongpule u wad haduh ban iohsngew sa na u Chilion ba u kren wei briew ha lyngkha kew:

> Wa kat kato ka met baheh! kat kato ka jingkhlaiñ ruh! Ka kjat ka kti baeh tyrkheng. Ki dohksah ki la paw shabar. Ka bor trei ruh, wow! Hynrei kum uto ruh u iap noh. Uba da lung dohnud sat. La saiñ dur ia u da ka jingud i mei imat, u hynmen bapli.!

Nalor kato baroh, sngew deï ban pynkut da ki kyntien u Forster uba thoh: "Ka Plot ka dawa ia ka maïa, hynrei ia ki jingmaïa la batai hadien: u nongpule u lah ban tare ha ka pyrthei bym pat ioh mad hynrei u nongthoh novel um don jingsngewthuh bakla."[13]

13. E.M. Forster, *Aspects of the Novel*, pp. 95, 103.

VI. KI NONGSHONG SHNONG KA PYRTHEI SHU THAW

KA PYRTHEI ka novel, ka drama bad ka epik ka pher na ka pyrthei ba ngi im ha bun ki liang namar ba ka long ka pyrthei ba u nongthoh u thaw hi katba kum ka jingtbit jong u. Te ha kum kata ka pyrthei ruh dei ban don ki nongshong shnong la ki dei ki briew, ki ksuid, ki sim ki doh, ne jong ki puri. La khot ia kita ki nongshong shnong jong ka pyrthei drama, novel bad epik da ki tyngshop ha bun na ki kot ba la pynmih ha kine khyndiat snem da une u nongthoh.

Ia kane ka kyrteng "tyngshop" la pynwan dur na ka *character* ki English bad *ethos* ki Greek. Ha ka novel bad drama, haba ngi kren ia kita ki *character* ngi mut ia kito ki jingim ba la thaw bad ai dur da u nongthoh kiba pyrthuh bud ne bud tynneng ia ka jingim bashisha ba u nongthoh u la iohi ne ia kaba u mutdur; bad kine ki long tang kum ki dur briew ba la thaw da u langlap ha ki shnong ba dang bat bha ia ka niam tynrai ki Khasi-Pnar. Ka long ka dak ba la kha khun shynrang ha kano kano ka ïing lada ngi lap hajan dwar *tyngkah* ia u tyngshop ba slieng, ba bat wait ne mohkhiew. Ka mut pat ba la kha khun kynthei haba la pynkit khoh, ne pynspaiñ khlieh ia kata ka dur. Haba la leh ha ka dur kynthei, ngi khot puron. Te ngi lah namarkata ban khot ia ki jingim ba la jied da u nongrwai, nongiathuh khana purinam, bad nongthaw drama da ki tyngshop-ki puron katba kum ka longshynrang longkynthei jong ki. Kine ki tyngshop-ki puron ba ngi iohi ha shnong kim lah ban leh ei ei pat kumba ki tyngshop ne nongshong shnong ka

pyrthei shu thaw ki dei ban leh; hynrei haba ki ïeng na ka bynta kiwei pat kiei kiei kumba ïeng kitei ki dur briew da u langïap lah ban khot ia ki *character* da ki tyngshop-ki puron.

La thaw ia ki ban shong ha ka pyrthei ka drama, novel bad epik kumba la kdew ha neng; hynrei kita ki nongshong shnong kin pynhun ia ka jingangnud ne jingkhmih lynti ki nongpule, nongsngap bad nongpeit kai lada ki iasyriem bad kiba ki iohi man ka sngi ha ka jingim bashisha.

Ha ka lynnong ba dang shu dep nga la kdew ba ym lah nguid ia kaba u Aristotle u pynbor ba lah ban don shempap khlem tyngshop lada don tang ka plot babha, lymda u don jingthmu sa da kumwei pat. Kan siew lada tuklar khyndiat ia kane. Haba u Aristotle u kdew ia ka *ethos* u lah ban mut ar syrtap kumba ka *character* ki English ka don ar jingmut. Ka mut ia u briew ne ka briew ba u nongthoh u thaw ha ka pyrthei thoh jong u, bad ruh ia ka jinglong jingim jong kita ki briew ne jong ngi kiba im ha kane ka pyrthei. U Aristotle u lam kdew sha kane ka jinglah long haba u ong ba "ka jinglong ha ka drama kata kaba pynpaw ia ka thong ba ki nongkam ki la mut lpa"[1] Kata ka mut ba ka pynpaw ia kaba ki tyngshop ki puron ki wad ban lap ne ban kot,

1. *Poetics*, ch. VI. Cf. Humphry House's *Aristotle's Poetics*, pp. 73-74; F.L. Lucas, *Tragedy*, p. 128. U Lucas u kren shaphang ka "character of tragic characters" bad kane ka pynpaw ba ka *ethos* ki Greek ka mut ia baroh ar kumba la kdew ha neng. Toi, ha ka Khasi ngi lah ba g "ka jinglong ki tyngshop-ki puron shempap", ne a ka dur bad sur jong ka novel bad drama ka shim ia lade.

ia kaba ki kiar ruh lyngba ki kam bad ka kren ka khana jong ki. Lada u mut ia baroh ar ruh, ym sngew lah ban pyrkhat ne mut dur ba kan lah ban long novel, ne drama, ne parom khlem ki tyngshop - ki puron.

Ha ka novel, ka drama bad ka parom lyngkot, uwei pa uwei u tyngshop u ïeng na ka bynta jong u hi, na ka bynta ki kyntien bad ki kam ba la ai ha u ban leh. Ym lah ban pyni ia ka kam ha ka novel ne drama khlem ka lad, bad kata ka lad ka long lyngba ki briew ba la ai kyrteng da u nongthoh. Ha ka jingim bashisha, thoh u Humphry House, u tyngshop u long u soh ba mih na ka kam.[2] Dang dei ban mad ia kane ban tip la u briew u ïaid u ïeng, u trei u ktah, ne pyrkhat bad kren ha ka rukom ba u leh ha ki khen bapher tang namar ba don ka kam ba un leh. Lada kumta, u wan long briew sha kane ka pyrthei ruh namar ba u don ei ei ban pyndep. Kumba la kdew na neng, ki briew jong ka pyrthei shu thaw ki dei ki jingthaw jong u nongthoh. Ka jop ka rem jong ki ha khmat kiwei pat ka shong shibun ha ka jingjop ne jingshahjop u nongthoh hi.

Ha ka poitri pat, khamtam ha ka epik, ka *roman* bad *sataïar* ki tyngshop ki ïeng pharshi ia ka longbriew-manbriew ha ka pyrthei de. Ka epik lei lei ka iathuh ia ka jingialeh bakhraw bad bapura kaba snoh ia lade ha ki nusib jong ka jaitbynriew, lane ha ka thong barieh ne bapaw jong ka longbriew-manbriew; bad ka iathuh

2. *Aristotle's Poetics*, (Indian rpt.), p. 70.

kyllum ia ka jingim jong ka por.[3] Namarkata, u nongthoh u don kam ia ka jingtip babun kat na ba u lah ban lum. La khmih lynti ruh ba un pynpaw ia ka bor mut dur ba un lah ban pynpaw ia ki briew ba u la thaw ba kin iasyriem bad ki jong kata ka juk ba u la rwai, kat kum ka jingiathuh pateng ki longshwa.

La u nongthoh u thaw ka novel ne drama ne poitri ki tyngshop - ki puron jong u ki dei ban pynpaw ba ki don ka jingsngew, ka jingsngewshit mynsiem, ka jingieit, ka jingkhuslai, jingangnud kumba don ma ngi ki briew. Yn sa kdew ha ka lyngkhot bakyrpang ia kiwei pat, hynrei kan biang ban shu pynpei ia ka phang ba nga khmih lynti ia ki tyngshop ba kin don ka rukom kren bapher uwei na uwei; kin don ki jaiñ ki nep ba ngan iohi ia ka stail jong ki, ia ka rong jong ki, wat ia ka jyndong ne jynsur hi. Ba ki tyngshop - ki puron kin iajan bad kaba ki nongpule ki sngewthuh, ki da donkam eh hi ban pynpaw ia ka jingangnud jong ki ha ka jingim. Kin paw ha ngi kum ki briew ba la kha, ba la thum, ba la pynsan, kiba thngan, ba samthiah, bad ba ring mynsiem wat la ki paw ha ka novel kum ia kiba la phah ha ka synduk. Ka por bam ka long ka buit ban pynlang lut ia ki tyngshop bad puron ha ka novel bad drama, wat ha ka parom lyngkot ruh. Lah ban pynshong pyrkhat ia ki ruh kum ha ki dorbar ha kaba ngin lah ban iohi ia ka akor bad rukom kren

3. S.H. Butcher, *Aristotle's Theory of Poetry and Fine Art*, p. 354.

bad pyrkhat jong ki. Ka long ka kamram bakongsan jong ka novel pat ban pynpaw ia ki nongshong shnong jong ka ha ki nongpule ba ki don ia kitei ki bynta bad dur ka longbriewmanbriew.[4]

Ha kane ka khep la sngew dei ban kdew ruh ia ka jingiapher ha kaba ai dur - ai dar, bad ai jingim bad kamram ia ki briew ka novel bad ki jong ka drama. U nongthoh ia ka novel bad epik u ioh ka lad bakylluid ban leh ia kata baroh namar u dei u kynrad bad u nongthaw ia ki baroh. U lah ban batai da lade hi ia kitei ba la kdew ha neng ban ianujor ia ki badno badno, kum:

Nyngkong nyngshap la wan Puri ka Diaw.
U shñiuh haduh khongdong; ki jaiñ bani
Kum snep rynsun balieh bastang ïar ïar
Baher haba ki beh ki er hir-hir;
Ki ngab ki saw sohplom, kumjuh shyntur
La kum nongleit kurim bla pynriam bha;
Ki khmat de kum lurmiet khrik khrik ki khih,
Ka wiat: ki bniat barit ki paw shabar.
Ynda ha kjat ki khmat Basa ki kot
Ki dum ban i khongdong sha khmat ki phai;
Shympriah sha dien ki sah....[5]

Tang ha kitei ki laiñ la biang ba ki nongpule kin sngewthuh ia ka dur ka Puri ka Diaw. U nongthoh u ai hi ia katei ka jingbatai. Lah ban iohi ruh tang ha kitei ki laiñ ba katei ka Puri ka biang eh ha ka jingbha briew; hynrei namar

4. E.M. Forster, *Aspects of the Novel*, p. 54.

5. H.W. Sten, *Ka Burom Ba La Jah* (1980), laiñ 130-140.

ba ka dei ka dkhot ka Ri Myngkoi, ki lai laiñ bakhatduh ki don ka bor ban pynpyrkhat ia ki nongpule lane nongpeit lada pyni ha ka rynsan ialeh kai. Ki nongthoh epik bad novel ki lah ban leh kumtei, hynrei u nongthoh drama um don lad. Ha *Ka Burom Ba La Jah* u nongthaw u tam ia baroh ki nongthaw tyngshop poitri ha ka jingbatai bniah ia ki dur - ki dar ki tyngshop ki puron.

Kum ha ka epik, ki nongthoh novel ruh ki batai beit ia ka dur - ka dar ki briew ba ki la ai kyrteng kumba ki batai ia ki jaka-puta ba ki pyniaid-pyntrei ia ki. Ngan shim na *Ka Samla Nongkyndong* biang ban kloi:

> ....u iohi ha jingphohsniew pat ia u briew bakhuid, balieh kum ka dud, ha ki thapniang jong u la don ki sner kum ki jong u pukni. U iohi shuh shuh ba uta u briew u wan lang bad u lyoh khyndew. Ki kjat jong u ki long kum ki rishot ding, ia ki kti u buh hapoh ki thapniang. Ia ka khlieh pat la ker tawiar da u simpyllieng. Kata ka jingkhot ka riew pat kum ka jingsawa ki um ha ka por slap.[6]

Ka jingjop u nongthoh ban leh ia kane ka shong ha ka bor batai jong u. Lada u nongthoh novel u jied ia kane ka lynti, ia kaei kaei kaba long kyrpang kaba pynpaw ia ka met ka phad, ka rynïeng-rynïot, ia kaei kaei ka badonkam ha ka jingkren jong ki tyngshop, ia ka akor bad ka rukom pyrkhat jong ki ha ki khyllipmat baeh-bathaiñ ka jingim la dei ban iathuh ba kin sah ha ka jingkynmaw ki nongpule.[7] U nongthoh uba batai hi da lade ia ki nongshong shnong

6. Lynnong XI, p. 59, cf p. 83.

7. Cf. W.H. Hudson, *An Introduction to the Study of Literature*, p. 145.

ka novel jong u, teng teng u ai ka rai ruh halor ka jinglong jong ki. U B. Chedrack Jyrwa u leh kumta haba u thoh, "Ka Dit pat ka riew phlek phlek", ne "Ka Ngen bym don nia ia lade".[8]

U nongthoh epik lane novel u lah ban ieh ha ki tyngshop hi ba kin iathuh shaphang ia lade. Kine harum pat ki long ki nuksa ba la pyndon kam da kane ka buit ha ka epik ha kaba ki nongshong shnong ki iathuh hi ia la ka kam bad jinglong. Ka Puri ka ong:

"...Te jar ba ngat ha nga, ka khlieh kan king,
Lamwir lamhap un long, thurmur un leh,
Ruma un thnum kiwei ka phang kim pei".[9]

U Rih ruh u iathuh hi ia ki kam la jong ha u syiem ki ksuid:

"To phah kynrad Ngan ktah tang tiak da kti.
Ym don bangne, lait noh ma phi, ko syiem,
Uban dang syaid ka snam. Un khriat jynduh,
Snieh doh jong u kan long shynrai artat;
Kopja ka met kin tlot, kamram kim trei".[10]

Ka buit balai ba ki nongthaw epik bad novel ki pyndon kam ka long ba ki ieh ha uwei ne khyndiat na ki nongshong shnong ka pyrthei jong ki

8. *U Khain Bad Ka Ngen*, pp. 4, 9. U B. C. Jyrwa u lah ban batai kum u myllung, hynrei ka kam thoh novel ka dawa ba un kham pynleit jingmut bad por ha kaba ai jingim ia ki briew jong u ba kin paw kum ki baim bakhiih kiba don ryntieng-ryalot, don rong bad ki jinglong hapher uwei na uwei pat. Nga ngeit u lah ban pynbiang ia kata namar u dang pura bha ha ka bor nmet bad bor pyrkhat. Kaba ngi khot ha ka English individualizing the characters ka don kam bha ha ka novel bad epik.

9. *Ka Burom Ba La Jah*, Kitab I, laiñ 152-154. Cf. laiñ 510

10. Ibid. II, 160-164.,

hi ban iathuh ia ka dur - ka dar bad jinglong jong kiwei pat. Ia kane la leh da bun ki nongthoh drama ruh, bad ha ka drama, ka long ka buit ba kham iaid kam. Yn shim nuksa biang na *Ka Samla Nongkyndong* ha kaba uwei u tyngshop u batai ia ka dur kawei ka puron ha palong thiah pang:

> "Shano ka Ruth? Nga khuslai ia ka Ruth baieit te Mei. Ka samla tipsngi ba nga la jied. Ka snieh doh bajlih, bastem saw na khlieh ha kjat!"
>
> "...Ka Ruth baieit jong nga. Ki khmat balong sngur ki khih khrik khrik kum shijur ki khlur ba ai jingtngen haba nga wan na lyngkha mynmiet habym shai u bnai. Ki rmiang shyntur bastang, hynrei kibym pynmih shibun ki kyntien. Ka syiem ka dohnud jong nga....Ka Ruth: Ka phuh samrkhie wat ha pdeng ka jingkhuslai. Ki bniat barit ki paw na khap ki rmiang shyntur.... Ka khmut kaba leng beit kaba pynpaw ia ka sap baskhem jinglong. Ka jinglong bad akor babha: na ei yn ioh kum ka...u shñiuh baher rymphai. Ka riam ka beit kaba ishong blei. Na khlieh ha khongdong khamtam haba ka kup lei da ka sopti sawbthuh. Ka jingtap khlieh kaba kum ka jong u Rabi. Ka khmat ba kum ka pylleng syiai. Haba ka rkhie, la thliew ka ngab ka mon namar ba ran ki dohksah."[11]

Katei ka jingiathuh da uwei na ki nongshong shnong ka pyrthei ka novel ka la biang ban kynmaw ia ka dur ka Ruth man ba ka paw ha ka ka parom. U nongthoh u lah ruh ban pyndon kam ia baroh lai ki buit ha kajuh ka epik ne novel. Ngan kham jied ia kata, namar haba shim tang ia kawei ka buit, ka pynlong noh ia ki kritik ban pyrkhat ba uta u nongthoh um sngewtynnat ia kiwei pat.

11. Lynnong V.

Wat lada u nongthaw ia ka longtyngshop mantyngshop ha ka pyrthei ba u la thaw u lah ban leh katba u sngew dei, nga sngew ba haba u iathuh ne pynpaw ia ki briew ha ka histori, kata, ki briew ba la im shisha ha kane ka pyrthei, um dei ban da pynkylla than ha ka novel ne drama, ne poitri jong u. U lah ban ai dur, ai rong, ai jingim ia ka, hynrei ia ka jinglong tynrai jong ka kumba u lap ha ki dulir tynrai ym dei ban pynkylla eh[12]. U nongthoh ia *Ka Samla Nongkyndong* um shym pynkylla ia ka jinglong ka Ruth ne ka Noami na kaba ki nongpule ki lap ha ka *Kot Bah;* kaba u leh ka long ban pynbiang ia ka jingdawa ka novel.

Nalor kitei ha neng, u nongthoh novel u la dei ban bun kam ha kaba pynthikna ruh ia ka jinglong mynsiem ki nongpule ha ka juk jong u bad ban iohi kham jngai pat ba kaba u la iathuh kan iadei bad ka rukom pyrkhat ki nongpule ha ki spah snem ban dang wan. Ka eh shibun ban jop ia kane, namar ka dawa ia u nongthoh ban tip bha ia kita ki *basic human interest* lane ki jingangnud tynrai ba don ha baroh ki briew ha kane ka pyrthei.

II

Ki nongshong shnong ka pyrthei shu thaw, la ki dei ban iasyriem bad ngi kiba shong ha kane ka pyrthei ba la thaw da u Blei, ki pher pat na

12. Cf. S.C. Das Gupta, *An Introduction to Aristotle's Poetics*, p. 106.

ngi ha ki katto katne ki bynta. Ia ki lah ban iohi lut, tip lut bad sngewthuh lut. Lah ban iohi wat ia ki kam barieh jong ki haba ki don tang marwei ne ar ngut ruh, kumba ngi lah ban iohi ia ka kam ka Ruth ha kyntem kew barli ne ia ka Meirisan ka hima khlem kyrteng u Syiem Sympa Singh. Ngi lah ban sngewthuh wat ia ka jingpyrkhat jong ki, ne ka jingsngew jong ki shi met, kaba ngim lah ban iohi ha ki briew shisha, tang lada u nongthoh u kwah lane nang ban leh kumta[13]. Ngin shim nuksa biang na kajuh ka novel ban pyni ia kawei ka briew bad rung ruh sha ka jingmut jong ka :

> Ka kiaw ka la dum ka buit stad. Ka takor la ka shyllangmat da ka jingduh jingkyrmen. "Kim l ah pei," ka kren marwei, "kim iapei phang. Kin sa dap hynriewphew snem bad kin sa babe! a ki khun bapli..." ka pynnoh mynsiem bad shong shan ngab marwei habar kum ka briew ba la ban da ka khuslai. Ka pyrkhat ruh bun kiei kiei bad kita ki kjap ia ka jingkoit jingkhiah jong ka....
>
> Hynrei katba ka pyrkhat, ka jingmut ka pynbor, *Iathuh ia ki!* ka dohnud jong ka pat ka iasaid, *Em em—ap, tang sa katto katne sngi.* Ka jingshitom jingmut ka la ktah ia ka ruh.[14]

Ia ngi ki briew baim bakhih, ki briew ka doh ka snam, ym don briew ba lah ban tip lut kumne. Wat ia u lok bajan eh ym lah satia ban

13. Don ki nongthoh kiba nang ban leh ia kaba ka novel ka dawa bad kibym jied ban leh kumta, don pat kibym ioh jingpyni lynti ruh kumno yn leh ia ki briew ka novel jong ki.

14. P. 32. bad lyn. XV.

sngewthuh bha namar ngim lah ban bud ia u sha ki jaka barieh ne ban iohi ia ki kam ba u leh ha ki jaka bakyrpang.

Kawei pat ka mat ba ngi wad ban iohi ha ka novel, epik bad drama ka long ba uwei pa uwei u tyngshop u don jingiadei ne jingiasnoh bad u tyngshop pdeng ne ka puron pdeng. Kane ruh ka long ka badonkam. Ha ka novel ba la kdew ha neng, don ki briew kum u Mahlon, u Chilion, u Boaz, u Yacub, ka Naomi, ka Ruth bad ka Orpah ia kiba la ai kam bha ban leh ha ka pyrthei shu thaw. Ka jingkylli ka long: lah mo ban weng ia ka Orpah, ne ia u Yacub, u Lamet ne ia ka Naomi na ka novel? Lada ka jingdon jong ki kam pynnoh synñiang ei ei sha ka jingjia bakongsan, u nongthaw ia ki u la shah jop ha ka kam jong u. Lah ban pyrshang weng noh ia ki shakri kynthei u Boaz lehse namar ba ki la bun bad ba la shu pyni ia bun na ki khlem kano kano ka kyntien ban kren, hynrei ki nongpule kin duh lad ban iohsngew ia ka jinglong u Boaz, ne ia ka jingriewspah jong u. Wat ki paralok u Yacub lai ngut ruh ki don ka bynta ha ka khana namar ngi sngewthuh ia ka jinglong ka Ruth kham bha na ki, bad ki jingpyrkhat jong ki ki pynskhem ruh ia ka jingphla u Boaz ba ki briew ha shnong ki phla babha ia ka samla nongkyndong.

Ha ka pyrthei ka novel ruh kum ha ka pyrthei jong ngi, uwei u briew u pher na uwei pat. Don ki briew kibym lah ban kylla la ka jinglong, kibym don buit shibun, bad kiba shaniah beit ha

ki jingshemphang kiwei pat long katba long. Ka nuksa jong kane dei ka Orpah ha kajuh ka novel, kaba shaniah beit ha ka jingtip bad jingstad ka kïaw bad ka Ruth wat la ka jan pyni ba ka lah ban kylla haba ka bud ia ki haduh lum Nebo. Ka jinglong tynrai jong ka ka jop, bad ka leit phai noh sha la shnong, kata ruh da ka jingngeit ba ka kïaw ka tip bha. Ngi iohi ia kata ka jingduna ka jingshemphang namar haduh ba ka poi ha ïing kmie ruh ka sngew lem ia ka Ruth kumba ka Naomi ka shait kren ha ïing. Ki tyngshop-puron ba kum kine ki long kum ka lyntang ne ka kot rben ba iatip ha Shillong kum ka *card-board*. Kine ki pynpaw tang ia kawei ka sap bad ia ka jinglong bashisur. Namar ba ki long kumta ha ka jingbishar ki nongpeit ne nongpule, la sin ia ki da ki *flat character*. Kim pynkyndit ne pynlyngngoh ia ki nongpule[15].

Don pat sha shi jait ki nongshong shnong ka pyrthei shu thaw ia kiba ki nongpule kim lah ban kynmaw ia ki da ka basuk wat la ki kynmaw bha ia ki kyrteng jong ki. Ki kham jwat shuh shuh lada u nongthaw novel hi ruh um da nang bha ia kane ka bynta, lane um ioh kano kano ka jingkdew lynti. Kine ki pynpaw ia ka jingkylla ha ka jingim: ki tlot, ki khlaiñ, ki kohnguh bad ki kyntaid ha ki khen ki khen. Ka Ruth kaba la pynpaw ba kam ju kohnguh ia ka jingai jingmut ka Naomi naduh Moab haduh Bethlehem, ka kohnguh ha ka bakut ban leit hiar sha lyngkha u Boaz mynmiet, hynrei ka shim por ia ki nongpule

15. E.M. Forster, *Aspects of the Novel*, p. 76.

ban sngewthuh ia ka tad haduh ba kin iohsngew ba ka pasiaw ha u Boaz.

> Balei yn ap haduh lashai, a kynrad baieit jong nga? Ym don mano mano hangne bad ngi. Ki shakri jong phi ki la thiah katta. Phi lah ban sdang ban pyndep noh ia ka kamram kumba phi don ka hok kumne kumne hi.

Bad khatduh eh hadien ka jingap bapisa, ka kren khatduh, "U kynrad bad u baieit jong nga ". Ia kum kine ki briew ka pyrthei novel ngi khot *round characters* ha ka English, bad dei tang kum kine kiba lah ban long tyngshop shempap (tragic character) ha kano kano ka por. Ki dei ki briew ba don ka bor pyrkhat bad ka dohnud ban sngewsih ne sngewbha katba ka khana bad ki daw ki dawa. Ki lah ban kylla katba kum ki khen.

Shisha ban im ka mut ban kylla, ym pat kum kata ka lymbit ha khmat ki sim bad ki khnai, hynrei ha ka por badonkam eh. Ka jingkylla ka wan ha ki ha ka rta : ki san ha ka met bad ki kiew ha ka bor pyrkhat, nangta katba ka rta ka noh ki klet bieit. Ban tip la ki tyngshop ki long *round* ne lah ban kylla dei ban bishar la ki pynlyngngoh ne em ia ngi ha ka rukom ban pynngeit ba ka la dei hi ban long kumba ngi iohi ha ki kam bad jingim jong ki.[16] Kito kiba long kum ka lyntang kin biang tang ban shong ha ka pyrthei ka Biria.

Ha bun ki novel Khasi jong ngi, ki nongpule ki shem jingeh ban pyniapher ia uwei u tyngshop

16. Forster, op cit.

na uwei pat; namar la ai ia ki tang ka kyrteng, bad la shu pynkren ia ki kumba kren ki kor. Ngim iohi ki jrong, sngaid ne raikhoh katno ; ngim iohi ia ki khmat jong ki ne ia ka rong ka snieh doh; ngim iohi ia ki ñiuhmat, bad ka dur khmat jong ki. Ngim iohi ruh ia ki rong ki jaiñ ba ki kup. Kane ka long thik kumta ha *U Khain bad Ka Ngen* u B.C. Jyrwa ha kaba ki nongpule kim lah ban pyniapher ia u Rang na u Khain ne na u Kai na ka khmat, ki jaiñ, ka snieh doh, ka rynïeng bad kiwei kiwei namar ba u nongthoh um poi pyrkhat ia kane ka phang. Ha *Ka Samla Nongkyndong* wat ki ar ngut ki shakri u Boaz ia kiba u la bthah ban ap kew ha lyngkha bad kiba paw kyrpang tang shi miet lah ban ithuh ba ki iapher namar uwei u phong tupia bad uwei pat um don tupia.

Ia ki tyngshop bad puron lah ban pynkyrpang uwei na uwei, kawei na kawei pat da ki katto katne tylli ki buit. Uwei pa uwei u don la ka met ka phad bad ki dkhot jong ka: ki kti, ki kjat, ki khmat, ka shyntur, ki shkor bad kiwei pat. Ym baroh ki briew kiba pynkhih ia ki dkhot met ha kajuh ka rukom ha kane ka jingim; kumta ruh la dei ban pynkyrpang. Kumba don kiba trud khlieh ne tan tmoh, ne kyrshut khmut, kyrjaw kti bad kumta hi haba ki dum buit ne ba kim iahap jingmut bad u nongkren, u nongthoh novel un leh bha ban kynmaw ia kata. Kawei ar ka nuksa kan pynshai ia kiban pynmih novel hadien, kiban pynbha ruh ia kiba la don lpa.

(1) U Mahlon u peit sha ki jaka buh khiew, pliang bad u syrpud-artat ia la u ñiuhmoh da ka kti ka mon bad u khriam ban lait ryndang, haba u don ei ei kabym da thikna.

Katei ka jingbatai da u nongthoh hi ka pyniapher ia u Mahlon na u para jong u, namar u Chilion u mlien ban "kyrjaw ia ki kti" haba u thaid katba hangtei ha neng ngi iohi ia uba "syrpud" la u ñiuhtmoh. Ngi tip ruh ba u don ñiuhtmoh bad ngim phylla shuh ynda u nongthoh u pynkynmaw ia kane ha ki kyntien, "U Mahlon u syrpud biang ia la u ñiuhtmoh."

(2) "Ka Orpah ka tan la ka tmoh".

(3) "Ka Noami ka pynbeit ryndang man ka bakut ka sentens".
"Ka Naomi ka pynran ia ki ñiuhmat badem..."

Ia ka Ruth la ai ki rukom pynkhih dkhot met bapher katba kum ki khen ba ki iakynduh ha ka khana ka novel.

Ka buit baar ban pynkyrpang ia uwei u tyngshop na uwei pat ka long ban ai ha u ia ka rukom kren ka bapher na uwei pat. Ia kane ngi leh da kaba buh ha u ia ka kyntien ne ki kyntien ba un kren man ka por. Lada dei ia ka kynthei, ai kan "Wow ko mei " man ka por ba ka kyndit ne sngewbha ia ei re. Kiwei pat ki kyntien ba lah ban ai ha kawei pat ki long kum, "Wow ko Blei " "He?" lane "a-a", "Ia dep " "Ia ïap" bad kum kita, tangba ym dei ban leit pynkren ia baroh ki tyngshop da kajuh ka sur kumba

ki jong u V.G. Bareh ki ia *kynew* ha ka *Drama u Tirot Singh*, ne kum ki jong u D.S. Khongdup ba ki pyndon kam ia ka kyntien "Hooid" lajan baroh. Yn shim ia kane harum ha kaba la pynkren ia u Yacub, bun ki *te* ba un pher na u Boaz :

"Lada phi nang hi *te*" u kdew da ka kti sha ka jaka ba la ot, "lum ia kithie ki song sha trep." U trud la ka khlieh, nangta u ong biang, "Hynrei, katban da siew baisngi *te*, khlem u trai *te*, ym long *te*".

U nongkren u *te* jin saw sien tang ha kawei ka sien kren. Kam dei ba u nongthoh u kren kumta, hynrei dei ka buit ban pynpher ia u nongkren na uwei pat. Ngim eh shuh ban pyrkhat lpa haba u paw biang ha ka pyrthei ka *Samla Nongkyndong* namar un iai *te* man ka por ba u artatien ia la ka bor. U Boaz u kyn-e lane kyn-a haba u kren paidbah[17].

Ka sur kren, ka rukom kynnoh ia ki kyntien, ka jingrit-jingheh ka sur ruh ki long ki buit ban pyniapher ia ki briew ka novel. Shim sa kawei na kajuh ka novel :

U kren iaktha artat kumba u ju leh ha ka por bam, "ba don-m i kong-m ka bang-m... phi bah-m...

Lah ruh ban batai ia ka sur kren kum,..."u kren kyrkieh bad ka sur ka long kumba mareh u kulai iathong".

Kawei pat ka buit ka long kaba iathuh ia ki nongpule ia ka jinglong bakham paw sha bar ki tyngshop lane *dominant character trait* jong ki

17. Cf. pp., 65, 80, 97 of the novel referred to.

kum ka jong ka Orpah kaba shu kohnguh, ne ka Naomi kaba pyrkhat khuslai ia ka lawei ki pyrsa kurim, ne u Mahlon bad u Boaz kiba bat dustur.

Shaphang ka dur bakyrpang ba la kdew lpa ruh, lah ban pyni shuh shuh: Ka khmat ka Orpah ka pyllun, ka jong ka Ruth kum ka khangai pylleng, bad kumta ter ter. Lah ruh ban buh thapbasin ha ka ngab uwei ne kawei na ki, ne pynpher ia u ñiuhkhlieh.

Ngi la pule na ki nia ba la sei ha neng ba ka donkam ban pynleit jingmut sha ka *ethos* ne *character* ki briew ka novel bad drama bad ka jinglong jong ki. Hynrei ym duh hi ha ka pyrthei kiba sngew da kumwei pat; bad ia kiba pyrkhat pyrshah ia kane ka nia lah ban pynmih khmat da u Robbe-Grillet uba thoh:

> Ha ka jingshisha, ki nongthaw tyngshop, ha ka jingsngewthuh ba la pdiang pateng, kim lah ban leh ei ei shuh mynta palat na kaba pyni ha ngi da ki durbula ia kiba ma ki hi ruh kim ngeit shuh. Ka novel kaba ban eh ha ki tyngshop ka dei bha bad da shisha ka jong ka juk ba la leit.[18]

Imat u Robbe-Grillet um lah ban pyniapher ia kaba ka juk thymmai jong u bad kaba u Aristotle u hikai ba u sa ong kumtei. Ka jingpynrem ia ka *ethos* ne *character* kam dei ban mih na u nongthoh novel uba la long kynrad ha ka kam jong u. Ka jingjanai ba u nongthoh novel, epik bad drama u kot ha kaba thaw tyngshop ka long ka snap tynrai baneh slem jong ka jingkhraw jong u.[19]

18. *Snapshots and Towards a New Novel*, p. 60.
19. Cf. W.H. Hudson, *An Introduction to the Study of Literature*, p. 186.

III

Ka kam thaw tyngshop-puron ha ka drama kumba la plied phang na khmat, ka pher na kaba thaw ia kito ki jong ki epik bad ka novel. Lah mynta ban pule bad bishar sa ia kane ka mat.

U nongthoh drama um lah ban batai ia ki briew ba u la thaw kumba ioh lad u nongthoh novel bad epik. Ka buit kaba u lah ban pyntrei kam ka long ba un pynpaw ia ki na ka jingiakren para ma ki kaba ha ka English ki khot *dialogue*. Kum ha ki ar tylli ki dur ba la kdew, u tyngshop drama u lah ban y paw ia ka jinglong, jingsngew jong u hi, ne ban kren shaphang uwei pat. Yn shim nuksa na ki jong ngi hi :

(1) *Monbhut:* Nga te ia kane ka padiah thylliej khlem shyieng nga'm da nang bha. Phi'n da phah pynban ba nga'n kylli jingshem mynsiem da ka wait te nga ia hap tar bha.[20]

(2) Nalor kata, kham kthang ia ka kmie ba ieh marwei u kpa, u khun jong nga um lait ban kren!...U shait u khlain, u smat u sting, bad u kohnguh u pyndem.[21]

Ka baeh tam ia u nongthoh drama ka long ban pynpaw ia ka jingpuson bad jinglong mynsiem u tyngshop; ka eh ruh ia ubym nang ban pynpaw lut ia kaba dei, bad dei ha ka jingbun ktien hapoh ki braket ruh ba ka *Drama U Tirot Singh* ka shah jop ne pheil ha ka buit thaw. Khyndiat ki jop ha kane. Ka daw jong ka jingeh ka long ba kim lah ban ïeng da lade hi ha pdeng ki nongialeh kai ne tyngshop bad ki nongpeit, kumba leh ki nongthoh ia katei ka drama ba dang

20. Victor G. Bareh, *Ka Drama U Tirot Singh*, sc. i.

21. Dewi Singh Khongdup, *U Baieit Donshkor*, I. iii.

shu kdew bad batai da lade kumba leh u nongthoh novel ne epik. Don ka lad ban lait na ka paw bieit: lah ban wan rah da ki tyngshop bym da don kam eh, lane da ki *Chorus* ban leh ia kata. Ha kine ki sngi ba la nang thoh u Khasi, ki drama baiadei bad ka juk thymmai ki lah ban pyndon kam da ka shithi ne *telephone* ban batai ia ka jinglong bad jingsngew ki briew ka pyrthei ka drama. Ia ka jingthmu ne thong bakongsan ki tyngshop drama pat hap ban pynpaw da ki kam bad ha ki jingjia ha ka khana, namar kim lait lynti ban ïaid ban ieng kum ki tyngshop novel bad epik. Ka rynsan ialeh kai bad ki lad ki lynti, ki buit ki bor ka juk hi ki pynwit ia kata. Dei na ki kam lane *action* jong ki ruh ba ngi iohi ba ki suk ne shitom ha ka bakut ka drama.

IV

Haba phiah kylluid ia ka drama ne novel sha ki bynta, ngi ioh ia ka Shempap bad ka Biria. Kumta ruh ka long bad ki nongshong shnong ka pyrthei shu thaw: ngi kren shaphang ki tyngshop shempap ne ki tyngshop biria katba kum ka dur bad sur ka khana bad jingjia.

Ka Biria, kat kum u Aristotle, ka kham iadei dur bha bad ki jingleh khleh bieit aïu re, ki jingduna ha ka pyrkhat - pyrdaiñ bad ki kam bieit ana ka longbriew - manbriew ha ka pyrthei. Ki tyngshop Biria, la u nongthoh u pyrshang pynitynnat ia ki, ki sah hi ki baduna ka buit bad jingshem phang, ka lad ka lynti haei re haei, bad ka jingkut basngew tynnat jong ki hi. Kane

ka mut ka kam ba la ai ha ki da u nongthoh. Kumba la kdew lpa, tang kiba shi sur ne shi syrtap ka jinglong kiban iadei dur bad kane ka bynta. Lada thaw da u tyngshop ba kham bha, u lah bań ym pynrkhie ïap-ang ia ki nongpeit kai. Ngi ki nongpeit kai ngi rkhie namar ngi sngew "kumba ngi kham sian kham stad ban ia ki"[22]

Hadien ba la pule bad tai nia katto, sngew dei por ban iakhmih ruh ia uwei u jait tyngshop ka novel bad drama uba kham iatuklar da ki kritik ka thoh ka tar. Yn khot ia uta da u tyngshop shempap. Ki English ki khot *tragic hero* ia kum une.[23] Ia kum une u tyngshop la batai bha da u Aristotle ha ka *Poetics* jong u, namar kata ngin leh bha ban sdang na kata ka jingbatai. Utei u riewstad ki Greek u ialap ba u tyngshop shempap um dei ban long u briew uba da bha palat katban long martyr ne langkñia na ka bynta ka hok namar ngim da kyndeh shadem ban tieng ia ka jingkut jong u. Um dei ban da sniew jinglong eh ruh; um dei ruh u riew dakaid uba kiew kyrdan na ka jingkyrduh sha ka jingriewspah; hynrei u briew babha uba dem ka mon sha ka liang ka jingbha. Ha kane ka rukom ngi lah ruh ban ring nia ba u Aristotle um pdiang ba u nongthoh drama shempap un thaw tyngshop da u briew uba sdang na ka kam shakri bapoh tam, bad uba kiew sha ka jinglong nongsynshar

22. *Ka Jingbishar Bniah* (1979), p. 35.

23. Haba dei da ka kynthei, yn khot ia ka da ka puron shempap.

lyngba ki kam sniew kiba kynthup ia ka jingpyniap briew, ka lute bad ki kam bymman ba kum kita namar ka jinglong briew jong ngi kam sngew tieng ne sngew synei haba uba kum uta u briew u kut ha ka koidit bad lanot Ka jingtip lpa jong ngi ia ka bainong hok ka jingleh bymman kam shah ia ngi ban sngew lem ia u. U Aristotle u pynbor shuh shuh ba ia u tyngshop shempap dei ban kyntiew halor u paid bhur, u dei ban long u riew don burom kum ma ngi, ym u paidkar.

Lah ban iarah kti bad u Aristotle ba uba kum uta u tyngshop um dei u riew dakaid uba kut ha ka shempap. Hynrei haba u iasaid pat ba um dei ban long u bahok eh ruh sngew shitom shibun ban shu pdiang khlem da pyni lem, namar ngim lap ia ki nia na ka jingbatai jong u. U kynja martyr u long langkñia ha ka daw babha ba u bat; ha ka hok bad ka nia baskhem. Ngim lap kano kano ka jingduna ha ki kam bad jingkren jong u ba ngi lah ban kynnoh pyrshah ia u. Ngi ki nongpeit kai ne nongpule ngin kylla Pilat shiphang bad ong marwei marwei, "Ngam shem jingpalat satia ha une u briew." Ka shong ha ki nongpeit nongbishar bad ha ka jinglong ka jingmut jong ki ban rai, namar u briew bajanai lane u bakhuid ka jingim um ñiew shuh ia ka jingsuk ka met jong u. Ka jingkut bashitom ka jingim jong u haba um dei hok ban ioh ia ka ka pynbitar bad pynshyrkhei pynban ia ki nongpule bad nongpeit kai. Kim sngew synei ne sngew tieng shuh namar ki la buh lpa ia uta u tyngshop halor ia ki baroh. Ki sngewthuh ba

kim lah kot sha ka jingjanai ka jingim jong kum uta u briew uba la shah shitom bad shah ïap. Kiba kum kita ki briew bajanai kim tieng ia ka jingïap, bad kim don kam ia ka jingsngew synei bad jingsngew lem jong kiwei pat: ka jingkut ba-ishyrkhei jong ki ka long ka jingsngewbha bad jinghun mynsiem ia ki hi namar ki la tip lpa ba kin shah leh beiñ baduh ka jingïap namar ka daw. Ka bakut ha ka kam hok jong ki ka ialap pynban ia ki nongpeit kai ha ka drama ba kin pyrshang ban im kumta. Ki nongpeit kai ha ka drama bad nongpule ha ka novel bad epik ki sngew shyrkhei ne ioh jinghikai ha ka jaka ban sngew tieng bad sngew synei ia ki tyngshop. U R.A. Scott-James u thoh, "Ym don shempap ha ka jingim bad jingïap u Khrist, namar um ju bakla bad um ju shah jop; hynrei lah ban don ka shempap ha ka khen u Petros, uba la iohsngew ia ka jingriw u syiar ynda u la lah len ia la u Kynrad lai sien."[24]

Dang dei ban phai biang sha u tyngshop shempap ba iadei dur eh ba u Aristotle u tyrwa ha ki nongthoh drama shempap. "U dei ban long u briew bapawnam bha bad u badon-baem.[25]

Kane ka khang lad ia ki nongthoh drama shempap ban thaw tyngshop da u briew uba sdang ia ka jingim ha ka jingiaid hok ha ki kam bad ka ktien na ka kyrdan barit ha ka imlangsahlang bad uba kiew kham halor ia la ki paralok

24. *The Making of Literature*, p. 71.

25. "He must be one who is highly renowned and prosperous".

da ka jingtrei shitom bad uba kut pat ha ka shempap. Ia kane ruh ym lah ban nguid, khamtam haba u Aristotle u kwah ba u tyngshop shempap u dei ban long kum u Oedipus; u Thyestes, kata, na ka ïing badon - baem bad la ka burom - surom ha ka jaitbynriew. U kritik bamynta u sngew ba lah ban pyni ia u tyngshop ba u sdang na ka kyrdan bapoh ruh, hynrei u nongthaw drama ne novel un thaw lad ban pyni ne iathuh ia kata tang ha ki khyndiat sla ne lynnong ban ym shim por than. Ha ka drama lei lei, ban shu pynithuh da u tyngshop pdeng hi ne da uwei pat tang ha ki arphew laiñ la biang, lada u nongthoh u kwah ban pyni ia ka kam ba u la pynap ia u tyngshop pdeng ha ka por ba u la kiew kyrdan. Nga la kdew ia kiwei pat ki mat ha kawei ka jingthoh.[26]

Dang don shuh ki kyntien ba u Aristotle u bthah ia ki nongthaw tyngshop shempap:

> Shuh shuh, namar ba ka Shempap ka long ka jingpyrthuh ia ki briew kiba long halor ia ka kyrdan paid bhur, la dei ban bud ia ka rukom ki nongdro dur. Katba ki pynmih biang ia ka dur bashai jong ki dulir tynrai, ki thaw ia ka jingsyriem kaba ïadei bad ka jingim bad kham itynnat shuh shuh.[27]

U kwah, namar kata, ba u nongthoh drama un kham pynitynnat, kham pyndon burom, kham pynkhraw shuh shuh ia u tyngshop shempap ban ia kaba ki briew ki tip ba u tyngshop u la long. Kaba u nongthoh drama ne novel u lah ban leh, lada ia u briew bashisha ha ka histori, ka long

26. Cf. *Ka Jingbishar Bniah*, pp. 32-36.

27. *Poetics*, XV.

ba un pynheh than ia kata ka jingitynnat, bad jingkhraw kyrdan; bad ka jingmih ka lah ruh ban long ba ki nongpeitkai ne nongpule kin pynran khmut pynban ha ka jaka ba kin sngew tieng bad sngew synei ia u ynda u la hap.

Katne u Aristotle ki Greek u kren bad dawa shaphang ka kam thaw tyngshop. Ka paw hi ba um sngewthuh ruh u mut aiu haba u ong ba lah ban don shempap khlem tyngshop lada ka drama ka don tang ka plot babha. Kaba paw shai ha ki kritik, kynthup ia une u bamynta, ka long ba u Aristotle u bishar tang na ki drama ki Greek kiba la pynialeh kai ha ki por jong u. Um shym la pynpaw ba u pyrkhat shaphang kiwei pat ki ri ne um iohi ba ki nongthoh jong kiwei kin lah ban pynmih lehse ia kiba kham khraw ruh. Dei na kum kine ki daw, imat ba u John Dryden u leit thoh shisien ba u Aristotle u lah ban kylla bamut lada u la iohi ia ki drama English.[28] U F.L. Lucas ruh u don kajuh ka jingsngew haba u bishar ia ka jinghikai shong tynrai u Aristotle halor ka Shempap bad ki tyngshop jong ka.[29]

Ngi lah namar kata ban pyrkhat ba ki tyngshop shempap ki dei ban pyrthuh ia ka jingim ha la ka jong ka jaitbynriew: lada ha London kumba ki English ki la ju tip; bad lada ha ri Khasi ruh kan long kumta, namar ka jingsngew ki

28. Ka jingkynthoh halor ka *Tragedies of the Last Ages Consider'd* ba la thoh da u Thomas Rymer.

29. *Tragedy*, p. 144. "I think, even Aristotle might have changed his mind."

nongpule bad nongpeit kai ka dei ban pdiang ia ka; lada ka jingsngewthuh jong bun ki riewpyrkhat pat kam pdiang, kata u nongthaw plot, tyngshop bad kam u la shah jop ha la ka kamram. Hynrei, kumba la kdew na neng, shwa ba ki tyng shop - kipuron kin mad ia ka lanot ka sngewsih bad jingkut ba - isangsot la dei hi ban pyni ba ki la tam ha ka kyrdan ia ki babun-balang ba ngin sngew synei bad sngew tieng kumba kdew u Aristotle.

Kumno u riewbha ba kum uta un leit hap ha ka kordit haba um dei ban long u bajanai? U nongthoh novel bad drama shempap un kyili ia lade. Ka daw ka jingkut basngewsih u tyngshop shempap ka long ba, la u la kiew kyrdan ha ka spah ka phew, u long u briew kum ma ngi uba dap da ki jingduna bad jingbakla. Dei ka jingtlot ka bor pyrkhat shwa ban poi sha ka jingkut kaba pynjia ia ka jingshah basngewsih. Hynrei kata ka jingbakla ka long ka jingbakla bakhraw ym ka barit. Hangne ngin shim ia u klew kumba iathuh u Rabon Singh bad ba la rwai da u Primrose Gatphoh. La kam dei ka drama, namar ka dei tang ka PHAWER ne *fable*, ngi iohi ia kane ka jingbakla bakhraw. La pyni ba u klew u shong suk ha ka burom bad la ka tnga; hynrei u pyrkhat ba un iadei dor bha bad ka dur puri ba u iohi na jngai. Kata ka jingpyrkhat ka trei kam ha ka jingmut jong u bad ka pynjia ia ka jingkut basngewsih. Kane kam mut ba tang ka jingbakla bakhraw ne *hamartia* kan biang ban pynkut ia ka kamram u tyngshop shempap namar la dang dei ban bud ia kata ka jingbakla da ka jingkylla syndet ka nusib ne *peripeteia* ba

ngi lah ban iohi da ki khmat met bad khmat mynsiem. Katba u tyngshop u iaksaid hapoh badum pyrshah ia ki jingjia kiba wan ha u, u lap sa ka jingshisha ne u ithuh ia ka jingshisha ha ka khyllipmat ba um lah shuh ban leh da kumwei pat. Ia kane ka jingithuh la kren da u Aristotle kum ka *anagnorisis*. Ynda la pyniaid ia ka jingjia lyngba kito ki kyrdan ka kam ka pynnoh ia u la kum ha synrang ne lawar ding. Ia kane ki khot ka jingshah shitom bakordit ne *catastrophe*. Nga mynjur bad u Aristotle ha kane ka bynta. Dei namar kane ka jingmynjur ruh ba ngam lah ban pdiang ia *Ka Sawangka Ki Saw Ngut Baiap Mynsaw* ba ka long ka drama shempap ban bit iakdew nongmuna.[30]

Lada ngi phai sha ka novel ba kut ha ka sngewsih, ngi iohi ia ka ha *U Khain Bad Ka Ngen*, hynrei u nongthoh, lehse ba um pat ioh lad ban pule ia ki jor tynrai ka khana sngewsih, um shym la lah ban pynhun ia ki kritik ba u Khain u don ka jingbakla bakhraw ba katta katta eh, lane ba um lah shuh ban lait na ka jingsngewsih. Kam long kaba bakla ban ieit samla, kam long ruh ka basniew ban kohnguh kmie kumba kohnguh u Khain bad ka Ngen; kam ju kham don koit

30. Katei ka drama kam don tyngshop shempap hi ruh. U Nik um don ki snap jong kum uta u tyngshop. Ym don kano kano ka jingkren ki tyngshop ne puron ne ka ka jingjia ba lam kdew sha ka *hamartia*. Ka ju long ka rukom hi ban ialeit-iawan para Khasi. Ka shynrong bad ka plot ruh ki duna shibun. Ka drama baroh ka la dei ban kut tang ha ka sla 82 da kaba wan pynpoi ia u nongtuh hangto hi.

ka ïing Khasi kaba ioh pyrsa kurim da u khun riewspah kaba lah ban khat ia kata ka spah jong u namar wat lada u dei u khun marwei ruh; ha ka rukom ba pdiang ki Khasi, u Khain u dei ban don kur ha Nonglwai ne Pyrda kiban shimti ia ka spah ka kmie jong u. U Khain u lah ban iakut bad ka Ngen ban iashong khynraw sah haduh ban leit ka khmat ki tymmen lada u mon. Ynda la pynkhlad ia ki da u nongthaw jong ki, ki nongpule ki iohi ba ka sur Sohlyngngem ka saiñ dur ia u B.C. Jyrwa ha kato ka novel jong u.

La ha ka drama ne novel, u nongthoh un leh bha ban mang ia ki jingjia ha ka rukom ba ki nongpule kane ka pyrthei stad kin pdiang; namar ka drama ne novel Khasi kam lah sah kyrpang, lada don na ki nongthoh jong ngi kiba pyrkhat ba lah ban leh kumta, namar ka dei ka dur kata ka literature bad haba kumta ka dei ban bud ia ki rukom salonsar.

VII. KA KHANA HA KA NOVEL

U E.M. FORSTER u batai ba ka khana ne story ka long ka nongrim jong ka novel, "bad ka khana ka long ka jingiathuh ia ki jingjia ba la pynbeit ha ka jingiaid ryntih ka por." U pynshai ia ka "jingiaid ryntih ka por" ba ka long kumba mih ka sngi thymmai, kata ka sngi Palei hadien ka sngi Balang, lane kumba pyut ka met hadien ka jingïap.[1] Haba ka long kumta la ñiew ruh ia ka khana kum u budlum jong ka novel. Kane ka thew sha ka shynrong; lada ym don ki rishot ne païa bakhlaiñ ka ïing kam lah ïeng; kumta ruh ka long ia ka novel. Lah ban don ka plot babha; lah ban don ruh ka pyrthei shu thaw u nongthoh, bad ki nongshong shnong ha ka; hynrei lada ngim iohi ia ki kam kita ki briew ba la jer kyrteng lane ia kaba jia ha ka jingim jong ki na kawei ka sngi sha kawei pat; bad lada u nongthoh um nang ban iathuh ia ka khana ba iadei bad kita ki briew jong u, kata ka novel ka la shah jop bad u nongthoh ruh u la shah jop kumjuh.

Ia ka jingdon kam ka khana ha ka novel la kdew ruh da u William Henry Hudson uba la lap ba ki paidbah ki kwah ia ka khana.[2]

La kdew ha ki lynnong III bad IV ba u Aristotle u batai ba ka plot ka dei ban don lai bynta: ka basdang, ka pdeng bad ka bakut. Une u kritik u la pyni la ki nia; hynrei katei ka jingbatai jong u Aristotle ia ka plot ka iadei dur pynban bad ka khana ha ka novel ba ka dei ban

1. *Aspects of the Novel*, pp. 35, 37.

2. *An Introduction to the Study of Literaturre*, p. 136.

don ia kitei ki bynta. Ha ka ki nongpule ne nongsngap kim kylli "balei ba ka long kumta?" kum ha ka plot; hynrei ki kylli ia u nongiathuh "nangta pat?" Wei ba la sdang ban iathuh, ki nongpule ki kwah ban iohi ne iohsngew (lada ki shu sngap) haduh ba u nongiathuh hi u pynkut ia ka khana. Ha ka novel, u nongthoh um thoh ba dang don shuh ne ba la kut namar u iathuh ia ka khana jong u ha ka kot; bad u leh kumta da ka buit, la ka jong u hi, ne, kaba u shim kylliang na kiwei pat.

Ki nongpule novel ki lah ban sngew lyngngoh haba ngi kdew sha ka buit iathuh; hynrei ka don kam shibun. U nongthoh uba don ka khana bad uba duna ka buit iathuh ia ka um phylla balei ba ka novel jong uwei na ki paralok jong u ka kham sngewtynnat ha ki nongpule ban ia ka jong u. Ia ka buit iathuh lah ban kdew lyngkot ha ki bynta. Kawei ka long kaba u nongthoh u iathuh hi da lade ia ka khana khlem da pyndon kam ia ki tyngshop jong u ban iakren than para ma ki; bad kawei pat ka long ba u jied ia uwei na ki tyngshop ban iathuh ia ka khana naduh basdang haduh bakut kumba leh u Charles Dickens ha ka *David Copperfield* jong u. Hynrei u lah ruh ban iathuh hi bad pyndon kam de ia ki tyngshop - puron ban thir ia ka khana haduh ban da kut. Kawei ka jingeh ba uba jied ban pyniathuh ia ka khana baroh kawei tang da uwei u tyngshop ka long ba um lah ban wan rah ia kano kano kawei pat ka bynta ha ka novel kabym iadei ei ei bad uta u tyngshop; katba kitei tylli pat ki buit ki shah ia u nongthoh ban pyn-

rung haduh ar tylli ki khana kiba iaiaid lang ha kajuh ka novel.

U nongthoh novel uba angnud ba ka khana ruh kan iadei dur bad sur bad ka plot bad tyngshop ba u la jied un da khmih bha ia ka dor jong ka por khnang ba ki nongpule kim ym btai. Wat ia ka por ba lait ha pdeng kawei ka kam ki tyngshop bad kawei pat ruh la dei ban buh jingmut ba ki nongpule kin ioh pynkhreh lpa la ka jingmut ban iohi ia ki. Ym kum ha ka drama ha kaba u nongthoh u hap pynkren tang da ki tyngshop jong u, ha ka novel kam pynkyndit ia ki nongpule lada kawei ka lyngkhot kan iapher khyndiat na kawei pat. Kata ka mut ba ha ka khana ba la iathuh, ngi i kumba ki tyngshop ki ithuh bha uwei ia uwei, iohsngew bha ia ka sur kren jong uwei pat, hynrei hadien ngin iohi kumba kam long kumta. Shim kawei ka nuksa na *Ka Hima Ka Jingieit* da u S. Quotient Sumer. U pynkren ia u Power kumne:

> "I don sha kano ka ri. Nga la ieh ia i marwei mynta la kumba 6 snem naduh ba sdang ka Thma Bah Pyrthei Ba ar. I long iba tip briew tip Blei, ba don ka burom ka akor ia la u lok bad ba shida ka jingim."

Ha kajuh ka sla, ka Rosabina ka kylli: "Parad sngewbha ban iathuh ia ka kyrteng jong I."

La poi ha katei ka bynta jong ka khana ha kaba u Major General Power u la poi haduh Calcutta na London ban wad ia ka tnga jong u. Kaba ki nongpule ba bishar ia ka khana ki sngew lyngngoh ka long, kumno u Power u lah da klet noh ia ka sur kren ka Rosabina baieit jong u

khlem daw! Um shym la kyllut ki shkor wat tang khyndiat ruh wat la u nongthoh u la pynbyrïe ia ki khmat jong u ban ym iohi bha shuh ia ki briew. Ka Rosabina kaba la ap khmih lynti ban iohsngew khubor shaphang la u tnga kam dei ban klet noh ia ka sur kren jong u Power tang ha ki hynriew snem. Ka lah ban ym ithuh ia ki jaiñ jong u namar u la shong thaid na ka kam, hynrei ia ka sur kren jong u kam dei ban klet.

Ia u nongthoh novel la khmih lynti da ki nongpule ba un phikir ha kaba iathuh ia ka khana jong u ba kan iadei bad ka jingiaid ka por jong ka khana hi.

Nalor kaba buh jingmut ia ka por bad ka jingiajngai kawei ka jingleh badon kam na kawei pat, ki kritik ka novel ki khmih lynti ruh ban iohi ha ka khana ba ki tyngshop ki kynmaw ia kaba la dep. Baroh ki tyngshop ka *Hima Ka Jingieit* ki kynmaw kumta, te dei hangne ruh—haba u Power bad ka Rosabina ki klet sa ia ka sur kren, ka dur briew, bad ia ka por ba tang hynriew snem—ba katei ka bynta ba la kdew ka duna. Ki kritik bad katto katne na ki nongpule ki kynmaw ia kaba ki pule. Kata ka long ia kaba la dep. Ka lawei pat ha ki kti u nongthoh novel ka long kum ki sngi lyïur ha Shillong. Ka suiñ bneng ka shai kdar mynstep, shiphang pat wan sa da ka erïong bad u slap. Ia kane la pynpaw ruh da u S. Quotient Sumer ha katei ka novel khamtam ha ka khana ba iadei bad ka bynta u Power bad ka Rosabina. Tang u Budawan, na ki nongshong shnong ka *Hima Ka Jingieit*

uba thikna ia ka lawei: kata, ka jinglaitluid ka India na ki nongwei. U nongthoh u la pynleit jingmut bha ia ka bynta ki khynraw, bad u i kham tip ruh ia ki jaka puta ha London ban ia ka Calcutta.

Sa kawei kaba u kritik u khmih lynti ban lap ha ka khana ka long ba u nongthoh novel un kynmaw ia ka dor bad kyrdan ki tyngshop jong u. Kane ka mut ba u nongthoh un ai ha uwei pa uwei ia ka bynta ban leh katba kum ka kyrdan ba u bat ha ka pyrthei ka novel. U S. Quotient Sumer u ai ka bynta baiadei kyrdan bad u Budawan kum u nongialam ha ka jingialeh ban ioh jinglaitluid haduh bakut; ia ka Rosabina ruh kum ka kynthei tipsngi naduh basdang ka novel haduh bakut; hynrei u shah jop ha kato ba u pynap kat ia u Major General ka British Royal Army ha phyllaw jong ka samla dang step eh la kum u khynnah ba dang mad nyngkong ia ka jingieit samla. Kane ka bynta ka pynthut ia ka khana.

La shim ia ka *Hima Ka Jingieit* kum ka nuksa namar ha ka ki nongpule ki iohi ia ka khana ba iaid ryntih bha ha bun ki mat. Ka iaid ryntih ha ka jingiadei u Power bad la ka tnga: ka jingieit ruh kaba neh slem naduh basdang iakynduh haduh bakut. U Budawan ruh u bat la ka akor bad ka kyrdan kum u nongialam paidbah. Ki jingduna kum kitei ba la kdew haneng ki long tang khyndiat eh. Lah ba kdew noh hi sa kawei: u nongiathuh u la khun jubor ban pynkut ia ka khana jong u khlem da ai lad ia u Power ban

ioh iakhublei bad u kthaw jong u, lane ia u baar ban ioh kren tang shi kyntien ar kyntien ia la u pyrsa kurim. Ka jingkmen ba la laitluid ka ri India ka leit iakhleh lang bad ka jingkthang mynsiem ba la khlad noh u pyrsa kurim. Lah ban ai lad ia ki nongpule ba kin hun ia ka jingpynkut ruh. Kino kino ki jingduna ha ka khana ne story jong ka *Hima Ka Jingieit* ki mih na ka jingduna ha ka plot; namar ka khana ka shong ha ka plot ym da kumwei pat. Ki kritik kin leh hok ia katei ka novel ba kham biang ka khana bad ia u nongthoh ia ka da kaba pyrkhat ba la pynmih ia ka naduh ka snem 1966 ha ka rta kaba u nongthoh u dang khynraw bha. Une u kritik u iohi ba lada la khmih biang ia ka shwa ka sien shon baar, ki jingduna ki lah ban jah hi.

Ia ka khana bapaka ha ka novel la khmih lynti ba kan ym tlot ha kano kano ka bynta. Ki jingjia baroh ha ki tyngshop-puron ki dei ban mih hi kumba mih ki sla ha u dieng myn-Pyrem. Wat lada ki kam ba la ai ha u tyngshop ki paw kum kiba ngi ju iohi man ka sngi bad sngewthuh ruh, kin paw kum kiba ngi itynnat ynda u nongthaw novel u la pyndon kam ia ki buit iathuh jong u. Ka jingkut basngewsih ka jingim jong u tyngshop, kum ka jong u Power, kan wan kum ka jingmih hi na ki jingjia ba la iathuh.

Ia u John Bunyan, u nongthoh ia ka *Pilgrim's Progress*, la iaroh ba u la jop ha ka buit iathuh ia ka khana ha kata ba u buh ia ki dak sangeh ba u nongpule bashemphang u lah ban iohi bad sngewthuh ia ka jingdawa ka khyllip-

mat.[3] Hynrei don ki bynta kiba u iai ban ia kajuh ka khana ba la iathuh shwa, khamtam ha ka Kitab I.

Ki briew ki pule ia ka novel ym tang ban lap ia kito ba la kdew na khmat. Haba u nongthoh u jer ia ki tyngshop - puron jong u, ki kwah ruh ban iohi ia ka jingeh ba don ha khmat kita; kumno ki iaksaid ban law ia ki sohsat baroh ha ka jingim jong ki; kumno ki jop ne shah jop ha kata ka jingiaksaid ka jingim. Namar ba ia ka novel la ñiew da katto katne ki kritik kum ka nongmih plie ia ka epik[4] kan kham pynhun ia kum kita, bad lehse ia ki nongpule ka spah snem ban wan lada ki nongthoh novel Khasi ruh kin pyniaid ia u tyngshop pdeng ne puron pdeng lyngba lai tylli ki jingtynjuh baiadei kyrdan bad ki shwa ba kin jop ne rem ha ka jingiaksaid jong ki. Ia kita baroh dei ban iathuh ha ka khana

Sa tang kawei ka buit iathuh khana ba sngew. dei ban kdew. Ha kaba thoh ia ka novel bajrong bad babun sla lah ban bat ia ka jingbang jong ki briew ban pule ia ka haduh bakut da kaba pyndonkam da ka *suspense* ne sahnud. Kane ka mut ka jingpyntud ban poi noh sha ka kam kaba ki nongpule ki kwah tip noh hi, hynrei da kaba wan rah ia ki jingkhanglad baiadei dur la

3. Cf. Richard Church, *The Growth of English Novel* (Wiltshire: Redwood Press Ltd., rpt. 1968), pp. 36-37

4. U Anthony Burgess u long uwei na ki. U thoh: "The epic is dead as a literary form, and we like to feel that the novel is our modern substitute for it, bulky enough to take up epic space." *The Novel Now* (London: Faber & Faber, 1971), p. 16

pyntud noh ia ki ban iohi ia ka jingjia. Ha ka novel ba la kdew ha neng, la pyndon kam katto katne sien ia kane ka sahnud. Kaba paw shai ka long ha kine lai: (1) Harud duriaw ha kaba la pyntud ia ka jingieit kaba dawa ban thiah hajan ka samla da ka jingdum bad ki jingkyrhuh ka duriaw; (2) ha Calcutta ha kaba la don ki "shit-khlieh" kiba mut ban shoh ia u Power; bad (3) ha ka lynnong bakhatduh haba ka tnga ka khot "Parad" ia la u tnga. U nongthoh u jop ha ki ar tylli, bad u shah jop ha ka balai. La pyndon-kam bun sien ia kane ka suspense ha *Ka Samla Nongkyndong*. Ki nongpule kim shem jingeh ban lap ia ki khep ba la leh kumta. Kan long ka jingburom ia ki nongpule lada u nong-thoh un weng ia ka suspense da kaba pynkut ia ka khana kumba ki khmihlynti, namar lada ieh sah ia ki ha ka sahnud ne umdum kin ym sngew-tynnat.

Lada ki nongthoh novel ki mang lpa ia ka plot, ka khana ka shu bud hi da kaba pyndon kam ia ka buit iathuh bad ka stail ba ki don.

5. Lada u nongthoh u jied ia ka kynthei balung mynsiem ne batlot kum ka puron pdeng, ki jingtynjuh kim dei ban eh than. Lada u dei u kynja radbah, katba ki nangkhraw katta nang itynnat.

LA KUT

BIBLIOGRAPHY

1. Allen, Walter. *The English Novel.* London : Penguin Books Limited, 1976.
2. Burgess, Anthony *The Novel Now.* Faber & Faber, 1971.
3. Butcher, S. H. *Aristotle's Theory of Poetry and Fine Arts.* Ludhiana : Kalyani Publishers, 3rd Indian ed., 1972.
4. Church, Richard. *The Growth of English Novel.* Wiltshire : Redwood Press Limited, 1968.
5. Forster, E. M.. *Aspects of the Novel.* London : Pelican, 1972.
6. House, Humphry. *Aristotle's Poetics.* Ludhiana : Kalyani Publishers. 3rd Indian rpt., 1970.
7. Hudson, W. H.. *An Introduction to the Study of Literature.* London : George G. Harrap & Co., 1970.
8. Lucas, F. L., *Tragedy.* Bombay : Allied Publishers Private Limited, Indian ed., 1966.
9. Nicoll, Alardice. *The Theory of Drama.* New Delhi : Doaba House, Indian rpt., 1974
10. Olson, Elder (ed). *Aristotle's Poetics and English Literature.* Chicago : University of Chicago Press, 1965.

11. Scott-James, R. A.. *The Making of Literature* London : Secker & Warburg, 1970.

12. Sen Gupta, S. C., *An Introduction to Aristotle's Poetics*. Calcutta : A. Mukherjee & Co. Private Limited, 1971.

13. Sten, H. W., *Ka Jingbishar Bniah*, 1979.

14. Warrington, John (trans.). *Poetics*. London : Everyman's Library, 1963.

15. Wimsatt, W. K. & Brooks, Cleanth. *Literary Criticism : A Short History* New Delhi : Oxford & IBH, 1970.
